

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №1 (53)
(студзень)

www.lit-bel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: грамадска-літаратурнае жыццё студзеня	с. 2.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: развагі Галіны КАРЖАНЕЎСКОЙ	с. 3.
«ДЗЭННІК»: «занатоўкі для сябе» Ніла ГЛЕВІЧА	с. 4-5.
«ПРОЗА»: урывак з аповесці «Покліч з нябёсаў» Паўла САВОСЬКІ	с. 6.
«ПАЗІЯ»: вершы Эвы і Сяргея ПАНІЗЬНІКАЎ	с. 7.
«ВЯНОК»: развітанне з Тацянай САПАЧ	с. 8-9.
«ПРОЗА»: мініяцюры Анастасіі ЛАЗЕБНАЙ	с. 10.
«ПЕРАКЛАД»: паэтычны ўкраінскі майдан у перастварэнні Эдуарда АКУЛІНА	с. 11.
«ДЭБЮТ»: вершы Дашы КАБАКОВАЙ	с. 12.
«УСПАМІНЫ»: згадкі Ірыны ПАЛЬЧЫНСКОЙ пра Клаўдзія ДУЖ-ДУШЭЎСКАГА	с. 13.
«ФОРУМ»: Ася ПАПЛАЎСКАЯ пра прэміі і кнігі	с. 16.
«КРЫТЫКА»: агляд чарговага «Дзеяслова» ад ЛеГала	с. 15.
«ДЗЕЯПІС»: кніжная паліца ды літаратурныя конкурсы	с. 16.

▶ СЛОВА

ПРА СУЧАСНЫХ КАІНАЎ І АВЕЛЯЎ

Алаіза ПАШКУТАВА

Дзіўныя справы твае... чалавеча! Кажы ні кажы, паўтарай ні паўтарай, тыцкай носам — ні тыцкай, а — як гарохам аб сценку. Што ў абывацеляў, што ў вас, творцаў, інжынераў, так сказаць, чалавечых душаў. Пішаце-пішаце, а самі — ці чытаеце? Аповеды Бібліі, напрыклад. Не?! А гісторыя Авеля і Каіна са Старога Запавету — ой як паказальная і ў нашым сучасным жыцці, сімвалічная і... актуальная! Як, зрэшты, і гісторыя Сотніка з Рыбаком — з бібліі чалавечага духу, напісанай непераўздызеным Васілём Быкавым.

Многія класікі-творцы ў турме сядзелі: і Якуб Колас, і Максім Танк, і ледзь не сотні рэпрэсаваных пры Сталіне. Дарэчы, у тых жа сценах сядзелі, дзе цяпер і Някляеў

Патлумачу пра ўсё па парадку. Не лятаю я ў творчых ампірыях, не лічуся апазіцыянеркай і яшчэ з 2006 года ўсялякія сталічныя нашыя «Плошччы» бокам абыходжу. Тым больш, што некаторыя — як цэнтральная Кастрычніцкая — лёдам у гэтыя выбарчыя часы залітаю. На каньках стаяць не ўмею: не той узрост. Спіна, не пры вас сказана будзе, баліць, і бразнуцца касцьмі сваімі старымі баюся. Не так бразнуцца, як — не падняцца...

Словам, дома сяджу, на пенсіі, адпрацавала ў «эпохі» розных развітых сацыялізмаў, і нават ледзь абяцанага камунізма не дачакалася. А што дома? Кухня, зрэдку «кірха» ды ўнукі. Навагодня-калядныя святы прайшлі. Зноў адна. Правільней — з радзё. На той жа кухні. На стары Новы год ці не першым паведамленнем — інфармацыя пра прэс-канферэнцыю вядомага мне генерала міліцыі і пісьменніка, колішняга сенатара Мікалая Чаргінца. Хвіліны з дзве ягонага выступу: пра тое, чым займаецца Саюз пісьменнікаў.

Малайцы! Я ж, варона загуменная, пенсійная, думала, што загінаецца ў нас тая ніва творчасці. А аказваецца — не! Колькі секцый панаадкрывалі! І дзіцячай літаратуры, і «стваральнай» крытыкі, і нават сатыры з гумарам. Але нешта шкрабнула мяне пры тых словах, на маёй спакойнай кухні — не раўнууючы, як нажом па патэльні... Ну новай такой, дарагуччай... А, успомніла: з ціфлон-

вым пакрыццём. Тым, што праз месяц адстае, як фарба з плоту, калі ў дождж пцкаюць. Суседка сцвярджала, што з замежнай патэльні не адстае. Што лушпініцца ціфлон толькі з патэльні беларускай вытворчасці. Што яна яшчэ плявала на нашу якасць, што супраць «Купляй беларускае»... Ды хай ёй! Я — не аб тым.

А — пра інжынерную чалавечых душаў. Радзё беларускае, сетку правадную, нагадаю, слухала. І гаворку названага вышэй пісьменніка. І пашкадавала, што не чула пра аншлажны вечарыны ў «абноўленым» Доме літаратара, а то б схадзіла. На расхвалены па тым жа радзё вечар сатыры і гумару, а то расійская тэлегумарная папса абрыдзела. А дзе іншую ўзяць? (Толькі чаму высокапастаўлены прамоўца сказаў невядомае мне раней слова «сатырысты»? Гэта так правільна? Раней, калі ў школе працавала, відаць, слоўнікі старыя былі...)

Але тады і прасцей было. І — зразумела ўсё. Сказалі, запэўнілі, агучылі афіцыйна патрэбнае дзяржаве па тэле ці тым жа радзё — і наперад! А цяпер? Цяпер жа — спасу на нашу слабыя галовы няма! Унук інчарнэт правёў. Пасміхнуўся, што радзём заслу-

праблему для грамадства. Але мы за яго ня будзем змагацца, ня будзем патрабаваць: «дайце яму свабоду». Ён парушыў закон Рэспублікі Беларусь, і ня трэба тут дэманстраваць ілжывую карпаратыўнасць...». Было ў адказе М. Чаргінца і прызнанне ў тым, што калі б ён, Някляеў, перабраў з «зьялёным змеём», а не з палітычным, ды патрапіў праз тое ў міліцэйскі пастарунак — то тады б генерал міліцыі і кіраўнік аднаго з пісьменніцкіх саюзаў за яго заступіўся. А так — «ён парушыў закон Рэспублікі Беларусь». Наколькі абазнаная, і неадэкватна выпіваць ды патрапляць у пастарунак — не законная акцыя. Інакш жа чаго цябе міліцыя хапае?

Ну ды ім лепш відно... А вось пра кацяню ў конскай стайні, якое замахнулася на пашпарт каня... У арыгінале — лошади... Гэта, я вам хачу сказаць, аксюман! У тым мне, дурной, абразана прэзідэнцкае пасведчанне расчыталася! Ну а якога ж іншага дакуманта кандыдат у прэзідэнты Някляеў дамагаўся? А тут — пашпарт лошады...

Ды не мне судзіць. А закрунула мацней іншае: не будзем мы, маўляў, за тое «кацянё» заступацца ды карпаратыўна яго падтрымліваць. Што ж вы за людцы такія, пісьменнікі?! Ад сумы і турмы, як вядома, аніхто ж не застрахаваны. У тым ліку і пісьменнікі, і генералы. Я сама школьны гісторык па адукацыі, але з паўгода «белліт» выклала (замаяняла дэкрэтніцу), дык памятаю: многія класікі-творцы ў турме сядзелі: і Якуб Колас, і Максім Танк, і ледзь не сотні рэпрэсаваных пры Сталіне. Дарэчы, у тых жа сценах сядзелі, дзе цяпер і Някляеў знаходзіцца. Дык чаму ж яму не паспачуваць, не гаворачы — заступіцца? Нават чыста па-чалавечы, нават па Божай навуцы — чаму не дараваць? Чаму вы, даражёнкія, не чытаеце пісанні — і чалавечыя, і Гасподнія? Вышэй працытаваныя выказванні — гэта ж, дурной маёй галавой думаецца, гэта ж... рыбакізм. Гэта ж як у тым Быкаўскім «Сотнікаве»: пятлю на горла сабрата накінуць і заслончыць з-пад ног выбіць! Каб — самому спакайней жыць. Гэта — як у Старым Запавеце: Каін з «вышэйшай» рэўнасці брата свайго Авеля забіць вырашыў.

Прачытала і тое, што пракаментавалі інчарнэтнай «Свабодзе» і другі старшыня — старэйшага Саюза пісьменнікаў Коласа і Быкава Алесь Пашкевіч: «Усясветная, эўрапейская пісьменніцкая супольнасць, пісьмень-

ніцкія саюзы Польшчы, Літвы, Украіны, іншых краінаў, як і Саюз беларускіх пісьменнікаў, занепакоеныя абставінамі знявольнення ўладзімера Някляева і Аляксандра Фядуты».

Не ўсе адным лыкам шытыя, аказваецца. Вось толькі мая настаўніцка-ўдэлівая душа сумніўна ўспрыняла ягоныя словы аб Максіме Горкім. Падумала, што памыліўся Алесь Пашкевіч, гаворачы: «Дакументальна засведчана, і гэта факт: Максім Горкі стварыў пісьменніцкую асацыяцыю, саюз, таварыства, калі сам адседзеў, калі пачалі садзіць пісьменнікаў у 1901 годзе, ён грашмыма дапамагаў жонкам вязняў і самім вязням. І асноўная, нават статутная задача — аказаць маральную, матэрыяльную дапамогу сваім сябрам». Статут — статутам, а Горкі ж пісьменнікаў аб'яднаў, як нас вучылі, у 1933–1934 гадах...

Забылася я на сваю кухню з катлетамі — і пачала ўжо ў гістарычных «мухах» разбірацца. Унук дапамог, з гуглам нейкім. І ўпэўнілася я, што апошняя цытата — і насамрэч на фактах узрасла. Што і да сталінскага СІ ў Расійскай яшчэ імперыі існаваў «Союз взаимопомощи русских писателей и ученых». Што і Горкі актыўнічаў у тым Саюзе, бо на сваёй скуру паліцэйскі засценкі адчуў — яшчэ ў Ніжнім. Ідзейнасць таго СІ была актыўнай. Напрыклад, як я вычытала: калі 1 сакавіка 1901 года паліцыя і войскі напалі на бяззбройных грамадзянаў у Пецярбурзе, былі арышты. Хапалі і моладзь, студэнтаў. Дык вось, 39 членаў Саюза ўзаемадапамогі рускіх пісьменнікаў звярнуліся да міністра ўнутраных спраў з розкім пратэстам супраць гвалту. Сярод іх — і Максім Горкі. Праўда, ужо 12 сакавіка таго ж года па распадарожжэнні пецярбургскага граданачальніка Саюз «няправільны» быў забаронены...

Ды тое — ужо ці не іншая гісторыя. Хаця... Усё — пра адно і тое ж. Пра мухі і катлеты, пра кацянятаў і коней. Пра Авеля і Каіна, нарэшце.

Хто мае галаву — той думае. Хто мае вушы — пачуе.

Ды ўсё ж — дзіўныя справы твае, чалавеча! Кажы ні кажы, а — як гарохам аб сценку. Што ў абывацеляў, што ў вас, творцаў, інжынераў, так сказаць, чалавечых душаў. Пішаце-пішаце, а самі — ці чытаеце? Хоць бы Кнігу Кніг. Ці задумваецца? Прынамсі, некаторыя з тых, хто цяпер вяхчаюць з высокіх трыбунаў ды па радзё, якое я паслухала на кухні.

НАВІНЫ

10 (2)

▶ ЛІТІНФАРМ

НЕ КОЖНЫ ПІСЬМЕННІК,
ХТО ТАК СЯБЕ НАЗЫВАЕ

13 студзеня на прэсавай канферэнцыі старшыня праўладнага Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец зняважліва выказаўся на адрас Уладзіміра Някляева і паведаміў, што не будзе хадзіць перад уладай за яго вызваленне з турмы КДБ. У той жа час міжнародная пісьменніцкая супольнасць выказвае словы падтрымкі зняволеным у Беларусі літаратарам і журналістам і патрабуе іх вызвалення. Ці існуе карпаратыўная салідарнасць, ці патрэбная яна?

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч узгадаў, што творчыя саюзы, асацыяцыі яшчэ ў XIX стагоддзі ствараліся дзеля агульнай братэрскай падтрымкі сваіх калегаў: «Дакументальна засведчана, і гэта факт — Максім Горкі стварыў асацыяцыю, саюз, таварыства, калі сам адседзеў, калі пачалі садзіць пісьменнікаў у 1901 годзе, ён грашыма дапамагаў жонкам вязняў і самім вязням. І асноўная, нават статутная задача — аказваць маральную, матэрыяльную дапамогу сваім сябрам. Усясветная, еўрапейская пісьменніцкая супольнасць, пісьменніцкія саюзы Польшчы, Літвы, Украіны, іншых краінаў, як і Саюз беларускіх пісьменнікаў, занепакоеныя абставінамі зняволення Уладзіміра Някляева і Аляксандра Фядуты».

А вось былы сябра Уладзіміра Някляева, старшыня праўладнага Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец наконце карпаратыўнай салідарнасці выказаўся так: «Што тычыцца Валодзі Някляева, ён мне проста нагадваў кацяня, якое нарадзілася ў стайні, але патрабуе пашпарт кая. Ён стварыў праблему сам сабе і стварыў праблему для

грамадства. Але мы за яго не будзем змагацца, не будзем патрабаваць: «дайце яму свабоду». Ён парушыў закон Рэспублікі Беларусь, і не трэба тут дэманстраваць ілжывую карпаратыўнасць... Гэта трэба дакладна разумець, інакш, калі мы будзем яго маральна падтрымліваць, гэта азначае — падтурхоўваем: маўляў, давай і далей здзяйсняй злачынства».

Што да карпаратыўнай салідарнасці, старшыня Саюза пісьменнікаў Літвы Ёнас Ліняўскас кажа: «Я думаю, яна проста неабходная. Я ведаю пра заяву нашага ПЭН-цэнтру, што і Фядуту, і Някляева прынялі ў Літоўскі ПЭН-цэнтар і патрабуюць іх вызвалення як сябраў Літоўскага ПЭН-цэнтру. Я напісаў адкрыты ліст зняволеным. У нашай газеце «Літаратура», якая выйдзе ў пятніцу, будучы апублікаваныя мае пераклады твораў Уладзіміра Някляева з ягонай фатаграфіяй».

Чэслаў Сэнох, вядомы польскі літаратар, перакладчык беларускіх класікаў, а таксама і Уладзіміра Някляева, распавёў: «Я якраз учора запісаў сваю чарговую перадачу беларуска-польскую — пра трох непакорных паэтаў, з перакладамі вершаў, у тым ліку Ларысы Геніюш. Ну, страшна ўсё гэта. Бяда ў тым, што мы, нармальныя людзі, цалкам бяссільныя супраць такога феномена, якім з'яўляецца беларускі прэзідэнт, гэты дыктатар Беларусі. І ўсё ж я спадзяюся, што выпусцяць Валодзю на свабоду. Самае галоўнае — не маўчаць, маўчаць нельга. Таму што гэта тое самае, што сказаць — так, так трэба».

У абарону беларускіх літаратараў, якія знаходзяцца за кратамі, выступілі многія ўсёсветна вядомыя асобы, міжнародны ПЭН-клуб. Камітэт «Пісьменнікі ў зняволенні» заклікаў асудзіць арышт і жорсткае абыходжанне з Уладзімірам Някляевым, Аляксандрам Фядутам, Ірынай Халіп ды іншымі палітвязнямі...

Іна Студзінская, Радыё СВАБОДА

▶ РОЗГАЛАС

ВЕРШЫ НЯКЛЯЕВА ГУЧАЛІ Ў ЛОНДАНЕ

Акцыя салідарнасці з беларускімі палітычнымі вязнямі і дэмакратычнай апазіцыяй прайшла 16 студзеня перад амбасадой Беларусі ў Лондане. Арганізатарамі выступілі прадстаўнікі беларускай дыяспары: члены Згуртавання беларусаў у Вялікай Брытаніі і Англа-Беларускага таварыства. Акцыя сабрала больш за 50 чалавек.

Удзельнікі пікета звярнуліся да ўладаў Беларусі з патрабаваннем неадкладна вызваліць усіх палітычных вязняў, спыніць кампанію запалохвання і тэрору супраць незалежных СМІ і грамадзянаў, якія ўдзельнічалі ў мірных пратэстах супраць фальсіфікацыі вынікаў выбараў.

На пікеце выступіў а. Аляксандар Надсан, вядомы грамадскі і рэлігійны дзеяч, духоўны лідар беларускай эміграцыі. Прамовіла сястра палітвязня Андрэя Саннікава.

Удзельнікі пікета раскрытыкавалі нядаўні прэс-рэліз пасольства Беларусі ў Вялікабрытаніі,

у якім распавядаецца пра нібыта камфортныя ўмовы ўтрымання вязняў у СІЗО КДБ і пра нібыта магчымасць даступа сваякоў і адвакатаў да вязняў. Быў зачытаны спіс абвінавачаных па крымінальнай справе аб нібыта арганізацыі масавых беспарадкаў.

Акрамя гэтага, удзельнікі пікета ўшанавалі памяць людзей, якія зніклі або памерлі пры нявысветленых абставінах у 90-я гады: Віктара Ганчара, Юрыя Захаранкі, Анатоля Красоўскага, Дзмітрыя Завадскага, Генадзя Карпенкі, Анатоля Майсені. Акцыя «Салідарнасць-16» з патрабаваннем прарыстага расследвання тых тра-

гічных падзеяў была распачатая журналістам Ірынай Халіп, якая цяпер знаходзіцца за кратамі.

Напрыканцы акцыі ўдзельнікі зачыталі некалькі вершаў Уладзіміра Някляева, паэта і былога кандыдата ў прэзідэнты, які таксама быў збіты і кінуты ў турму 19-га снежня.

«Беларуская ўлада павінна ведаць, што нішто не забыта і нішто не даравана. Рана ці позна ўсе адказныя за палітычныя рэпрэсіі і за забойства людзей будучы адказваць перад законам», — заявілі ўдзельнікі акцыі.

Алесь Чайчыц,
«Беларус на чужыне»

▶ MEMORIA

СПАЧЫЎ ВІТАЛЬ ТАРАС

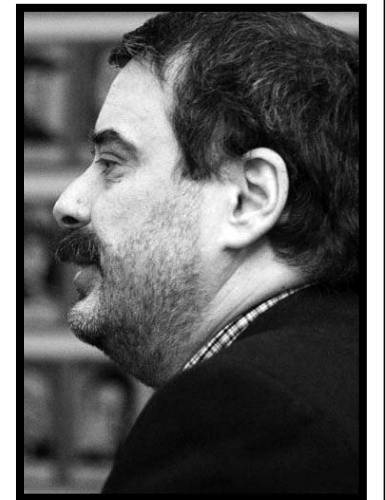
Уначы 18 студзеня 2011 года на 55-м годзе жыцця памёр літаратар, публіцыст, сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў і Беларускай асацыяцыі журналістаў Віталь Тарас.

Ён працягнуў час мужна змагаўся з анкалагічным захворваннем, актыўна пісаў, друкаваў-

ся і ўдзельнічаў у грамадскім жыцці.

Развітанне прайшло 19 студзеня. Пасля адпявання труна з цела пісьменніка рушыла ў апошні шлях на Паўночныя могілкі Мінска.

Жалобныя дні яшчэ больш азмочыліся паліцэйскім кашчунствам: міліцыянты, якія прыйшлі засведчыць факт смерці, узялі ў нябожчыка... адбіткі пальцаў.

▶ СЛАВА

ДОМ МАРЫЁ ВАРГАСА ЛІЁСЫ — МУЗЕЙ

Неўзабаве хатні прытулак ганараванага сёлета Нобелеўскай прэміяй пісьменніка Марыё Варгаса Ліёсы будзе пераўтвораны ў музей, прысвечаны яго жыццю і творчасці.

Дом знаходзіцца ў горадзе Арэкіпа, размешчаным на поўдні Аргентыны — ва ўрадлівай даліне ля падножжа спячага вулкана Эль-Місці. Сёння горад — буйны фінансавы і гандлёвы цэнтр, другі пасля Лімы прамасловы рэгіён Аргентыны, а таксама — гастронамічная сталіца Пяру дзякуючы шматтайнай кухні.

Аўтар «Цётчкі Хуллі і пісакаў» ды больш пяцідзiesiąці іншых кніг нарадзіўся ў гаданым доме ў 1936 годзе. Як паведаміў міністр культуры Пяру Хуан Ассіе, стварэннем музея зоймецца кінарэжысёр

і прадюсар Луіс Ліёса, стрыечны брат пісьменніка.

Побач з домам-музеям на Алеі Parra будзе ўсталяваны

помнік пісьменніку — аб чым паведаміў мэр Арэкіпы Сімон Бальбуэна.

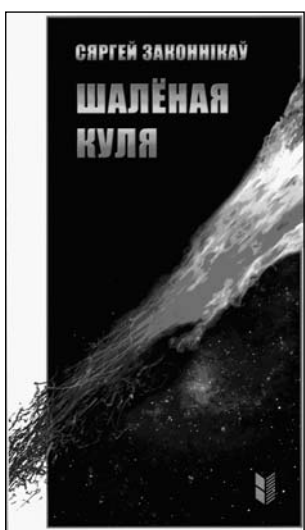
Паводле Podroze.onet.pl

▶ НАВІНКА

Выйшла ў свет новая кніга паэзіі Сяргея Законнікава, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі і вядомага грамадскага дзеяча Беларусі. Яе назва — як сімвал нашага сучаснага жыцця: «Шалёная Куля». «Паэзія пяці гадоў» — такую падназву азначыў аўтар.

Усё, што закранае сэрца паэта — і дома, і ў вандроўках — прыходзіць і ў яго вершы. Сярод іх — і кранальная лірыка, і таварысцкія прысвячэнні, і грамадзянскія прызнанні, і філасофскія пранікненні. Як сказаў пра творчасць Сяргея Законнікава народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль, «гэта тое, што патрабуецца ад паэзіі: жывое, разумнае, мудрае. У нас занадта многа траскатні. А тут не толькі чалавечыя пачуцці — радасць, смутак, надзея, вера, але і філасофскае абагульненне нашага жыцця».

Шукайце новую кнігу Сяргея Законнікава «Шалёная Куля» ў менскіх кнігарнях!

11 (3)

ПУБЛІЦЫСТЫКА

▶ погляд

УЗЯЦЬ ДЫ ВЫКІНУЦЬ ТЭЛЕВІЗАР...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

1. Да Плошчы

Адна знаёмая жанчына-псіхалаг на поўным сур'ёзе даводзіла мне, што значная частка нашага насельніцтва — дарослыя дзеці. Нават не дзеці, а немаўляты: ім галоўнае, каб цёпла, бяспечна і былі накормлены. У мяне было сумненне на гэты конт, покуль я не пачала ўдзельнічаць у выбарчых баталіях ды размаўляць з людзьмі іншых сацыяльных пластоў. Калі я раздала ўлёткі ў раёне трактарнага завода, да мяне падышла бабуля і пачала арыгінальна агітаваць за дзеючага. З вамі ж, кажа, за 16 гадоў нічога благага не здарылася; вы ж жывае! Я нават не знайшла, што адказаць, а потым даўмелася: перада мной класічны прыклад старога немаўляці, якому ў жыцці патрэбен мінімум.

Ёсць яшчэ дарослыя-«дзеці», дарослыя-«падлеткі» — усе са сваімі асаблівасцямі. Несумненна, у нашым грамадстве ёсць і сапраўдныя дарослыя — што бачаць сутнасць з'яў і рэчаў ды ўмеюць браць на сябе адказнасць. Але на якой бы ступені развіцця чалавек ні знаходзіўся, важна рухацца, не стаяць не месцы, не заставацца раскай. Вось чаму для няўрымслівых і неспакойных усялякія выбары — найлепшы час. На жаль, завоблачная пасада прэзідэнта і прэзэнці на яе проста палахоць нашых выбаршчыкаў. Ды ў прэзідэнтаў проста нездаровыя амбіцыі! Куды гэтым цялятам дужацца з нашым дубам?! А яны і вылучыліся, і подпісы сабралі, і агітацыю правялі, і на ўсё гэта знайшлі сродкі і людскія рэсурсы. Хто «за ідэю» дапамагаў, хто проста любіць грамадскую работу, а хто і капейчыну зарабіць не супраць. (Пры нашай «поўнай занятасці» і гэта актуальна.) Хочаш — не хочаш, а разгул дэмакратыі трэба неяк асвятляць у СМІ. Не дзеля літары закона і электарата — дзеля бачнасці, дзеля міжнароднага іміджу. Для назіральнікаў з Еўропы і журналюгаў з усяго свету, якім зусім нядоўга «хацелі падабацца».

Вось і асвятляюць: дураць народ за народныя грошы. Згадаем, як паказалі пратэстнае шэсце па праспекце Незалежнасці, што адбылося 24 лістапада. Адна толькі група апазіцыі ўмясцілася ў кадр. Затое ракурс цікавы: зверху, наўскаска, на краму «Ча-

раўніца» — з балкончыка аднаго прадстаўнічага дома, які прыезджыя прымаюць за тэатр. Відаць, супрацоўнікі БТ і АНТ пабаяліся за свае камеры, а для навін папрасілі здымкі ў «калег».

У праграмах навін кандыдатаў высмеялі пасля першых жа эфіраў: маўляў, ніводзін не спытаў, куды глядзець. А вы для чаго ў студыі, спадары-тэлевізійнікі?! Гэта ваш прамы абавязак — паказаць, куды глядзець і куды гаварыць запрошанаму кандыдату. Ды і студыю маглі прадставіць з бягучым радком, і фон зрабіць прыстойны, а не такі, як на дэбатах.

Асобна варта разгледзець, як паказвалі моманты сустрэч з выбаршчыкамі. Камера старанна ездзіла па пустых крэслах, калі зала была няпоўнай, і захопліва толькі краёчак, калі народ збіраўся дружна. Цікава, ці паказалі, як на Серабранцы ладзілі сустрэчу міністр адукацыі Радзькоў з мэрам Лядуцкам (давераньня асобы ясна каго)? Настаўніцам з бліжэйшай гімназіі загадалі быць усім, раздалі загадзі падтрыжваньня пытанні, а галоўнае — папярэдзілі горш апрануцца, каб іх прымалі за работніц з інтэрната.

У даўжэзных нудных сюжэтах прэтэндэнтаў дзе не столькі кусалі, колькі слінілі, і што характэрна — прозвішчаў стараліся не ўпамінаць. У ідэале, кандыдатаў (акрамя аднаго) лепей было б зусім не паказваць і не згадваць, быццам нічога не адбываецца, быццам выбары — звычайная фармальнасць. Зноў жа — не зразумеюць. Звягаць пачнуць у далёкім ці блізім замежжы... Таму выхад адзін: дыскрэдытацыя гэтых нахабных выскачак, гэтых адшчапенцаў, што не хочуць жыць па сцэнарыі, прапісаным за столькі гадоў.

А яны, карыстаючыся тэле- і радыёэфірам, шмат нагаварылі старшыні. Пафас большасці выступаў можна перадаць такімі словамі: «Злезь з даху і не псуў гонту». А адзін нават фантастычную карціну намаляваў (такое толькі паэт мог прыдумаць): быццам Новы год, шампанскае ў бакалах, А.Р. з сынам перад экранам, і яго віншаванне з Новым Годам н о в ы прэзідэнт! У страшным сне такое не прысціцца — каб не ты віншаваў, а цябе!

Для плоймы ідэолагаў і падпывалаў гэта былі сапраўды «сапсаваныя вечары перад несасаваным тэлевізарам». А для нас, хто па другі бок бар'еру, — момант ісціны і эмацыйнага ўзрушэння. Усіх паслухалі і абмеркавалі, убачылі вартасці і недахопы. Пахвалілі першы выступ Някляева і другі — Рымашэўскага, адзначылі важкія моманты ў Саннікава, трапныя — у Статкевіча (тыпу «залез наверх і прыбраў за сабой лесвіцу»), угледзелі згоднікаў. Не, усё-такі дзевяць кандыдатаў лепей, чым гіпатэтычны адзіны... Усё ж нейкая драматургія, нейкая інтрыга — хай сабе і з прадказальным канцом.

Так і падмывае спытаць у рэжысёраў-пастаноўшчыкаў: вы хацелі балагана, цырка на дроце? Распішыцеся і атрымаеце.

Савок сапраўды вечны, як вечныя ў прыродзе цвіль і плесня.

Яму не патрэбны ні празрыстыя скрыні, ні сумленны падлік. Буфет і фікусы — вось яго ўзровень.

Лепшыя «вумы» Беларусі ламалі галовы, як падлавіць шулераў з выбарчых камісій. Шкада, што не дазволілі браць спальнікі і начываць на ўчастках. З'явіцца ўначы крадком кот Базілія з лісой Алісай укідваць ці мяняць бюлетэні, а прадстаўнік якогось штэба тут як тут! Ды пад беляў рукі, ды ў справядлівы беларускі суд! Ах, мары, мары!.. Калі ўся сістэма гуляе краплёнымі картамі — ад настаўніц да сілавікоў, то што тут зробіш?

Кажуць, што сумленне выглядае як поле, як абалонка вакол чалавека. Гэтая абалонка знікае ў людзей з цяжкімі залежнасцямі, у старых, якія здзіцінелі, а ў дзяцей яшчэ не сфарміравана. Куды яна падзелася ў мясцовай тэбэшнай браціі, якая не п'е, не колецца і зусім не старая — вялікае пытанне. На першай «Кухні» Георгій Калдун яшчэ саромеўся... Як без сумлення абыходзіцца салідныя дзядзькі з партфелямі і нават пры пагонах, таксама невядома. Памятаеце эпізод з фільма «Кін-дза-дза», дзе героі прыляцелі на амаль знішчаную планету? Улада без сумлення — як планета без кіслароду; адны мікробы добра сябе адчуваюць...

2. Пасля Плошчы

Спланаваны выбарчы фарс за адну ноч ператварыўся ў такі ж спланаваны трылер, мэта якога — запалохаць і магчымых кандыдатаў, і выбаршчыкаў. Каб ужо ніхто ніколі не пасягаў на беларуска-азіяцкі варыянт дзяржаўнага ўтварэння.

Хто быў на Плошчы, ведае, што там было. Для тых, хто не быў, назаўтра ўстроілі шоу па ТБ. Гэтая істэрыя на ўсіх трох каналах па сутнасці абапіралася на адну і тую ж, спецыяльна знятую карцінку: бішчэ шклянны дзвярэй Дома ўрада. Прычым адзін і той жа сюжэт паўтараўся бясконца, каб людзі думалі, што гэта быў штурм, асада. Праз тыдзень, у праграме «Контур», разбітага шкла стала нашмат бо-

З расійскіх каналаў звесткі пра наступствы выбараў у Беларусі рэгулярна вырэзваюцца. Тэлевізар ужо можна не глядзець

лей — і ўсё зялёнае, ад бутэлек. І хто ж гэта на марозе назносіў піўных бутэлек на ганак ДУ і біў іх там кучай?! Каб так дробна набіць, патрэбен час. Відавочна, што гэта маглі рабіць такія ж нанятыя людзі, як і тыя, што дзелавіта неслі рыдлёўкі.

Раз за разам паўтаралі і сюжэт з адрачэннем Раманчука. Яно выглядала б больш пераканаўчым, калі б экс-кандыдата «дадушылі» не ў тую ж ноч. А то нейкае яно рэзкае, падазронае, злавеснае... Затое не спыталіся абнародаваць лічбу зняволеных. Давялося с а м о м у, на прэс-канферэнцыі агучыць яе. Тон і змест яго словаў, калі гаворка ішла пра збітых кандыдатаў, палягае за межамі добра і зла, таму і каменціраваць цяжка. У зале адны ўсміхаліся, як паўдуркі, тыпу — падтрымлівалі, іншыя выглядалі прыгнечанымі. Група журналістаў, падобных на японцаў, прыкметна сцялася і знаходзілася, відавочна, у шоку.

Усе мы былі ў шоку. У пакладзістай бабулі аказаліся вялікія вушы і яшчэ большая зяпа. Яна

ўжо нікому не хацела падабацца, бо беспрынычпыны сусед ёй нешта паабяцаў. Галасы, як заўсёды, лічылі кепска. (Кажуць, што іх пасля ўсяго лічаць аналітыкі.) Перастараліся. Крышталевае мара разбіта. Нават сытая Еўропа не змагла вытрымаць такога здзеку з закона і здаровага сэнсу.

А далей пачалося самае цікавае: інфармацыя пра зняволеных, пра арышты і канфіскацыі ў офісах увогуле перасталі даваць. А цікавенькі б атрымаўся сюжэт на незалежным тэлебачанні — як з офіса БХД зносяць табурэты і кубкі ды як дзеці радуюцца пачкам паперы... Кандыдаты са зняволеных перайшлі ў статус арыштваных, кожнага там «даціскаюць» паасобку, змушаючы да пакаяння. А тут — ёлкі, феерверкі, падарункі — быццам зноў нічога не адбылося...

Каб мы зусім не скіслі ў чаканні афіцыйных звестак, паказалі «дакументальны» фільмец, які стаў эпагеам ілжы і подласці. Гэтыя арсеналы знойдзенай зброі проста пацяшваюць інфармаваных глядачоў. Што ж атрымліваецца: знайшлі напярэдадні 19-га снежня, а паказалі 9 студзеня? Рыхтавалі, мабыць, доўга... Кінуліся ў вочы дзве недарэчнасці, цалкам невыпадковыя: прыпісалі БХД У.Хамічэнку (таго, што ў рукаў гаварыў), а таксама ўманціравалі ў відэарад спакойны, годны твар Уладзіміра Някляева. Як быццам ён у гэты час не знаходзіўся пасля збіцця ў бальніцы, а прымаў удзел у несанкцыянаваным мітынгу. Недалёкія і неабазнаньня могуць і паверыць, як вераць малыя ў Дзэда Мароза, — што яшчэ раз даказвае «дзяткую» прыроду беларускага электарата.

Хто кіраваў разгонам, мы ўжо ведаем. Але хто кіруе такой бяздарнай, грубай «дзэай»? З расійскіх каналаў звесткі пра наступствы выбараў у Беларусі рэгулярна вырэзваюцца. Тэлевізар ужо можна не глядзець. Увогуле — узяць ды выкінуць.

ПРОЗА

14 (6)

▶ ФРАГМЕНТЫ

АДЗІНОТА

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ «ПОКЛІЧ З НЯБЕСАЎ»

Павел САВОСЬКА

Павел Піліпавіч САВОСЬКА ў студзені святкуе свой сямідзесяцігадовы юбілей.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў і «Літаратурная Беларусь» віншуюць паважанага літаратара, жадаюць яму бадзёрасці і радасці, а чытачам прапануюць старонкі з яго новай аповесці.

Упершыню ў сваім жыцці Андрэй атрымаў водпуск у канцы красавіка, але сапраўднай радасці на душы не было. Ды і адкуль ёй было ўзяцца? Пяцьдзесят пяць гадоў пражыў у адзіноце. Чамусьці пра гэта яму ўспомнілася толькі цяпер, калі ён прыляцеў з Чукоткі ў Менск, у сваю аднапакаёвую кватэру.

Андрэй працаваў апошнія гады ў старацельскай арцелі «Мінерал». Наперадзе яго чакаў шасцімесячны адпачынак з наступным звальненнем. Ён ляжаў у ложку і абдумваў сваё далейшае жыццё. Пенсіянер — нікому не патрэбны чалавек, вось хто ён цяпер.

У папярэднія гады водпуск у яго заўсёды пачынаўся ў кастрычніку, пасля прамывачнага сезону. І ён адразу ж адпраўляўся ў Санкт-Пецярбург, у свой любімы горад, дзе прайшлі яго самыя шчаслівыя студэнцкія гады.

А што ж цяпер? Паціху пачынаецца збірацца ў апошнюю дарогу... Але з чаго пачынаецца? З помніка, вось... Так-так, з яго самога. Бо хто пасля які зробіць і ўстанавіць на яго магільку? Родзічаў нават далёкіх не было. А пакуль ёсць грошы, трэба заказаць і прывезці, пажадана ўначы, у сваю хаціну, што месцілася каля самай царквы, на ўскрайку іхняй вёскі. Дый ягоная маці-нябожыца, царства ёй нябеснае, яшчэ калі жыла, дала два наказы: купіць аднапакаёўку, а пасля, пад старасць, прыдбаць добры помнік. Яна быццам прадчувала, што Андрэй правядзе ўсё жыццё ў адзіноце.

Кватэру ён купіў. Маці вельмі ўзрадвалася той падзеі, не раз прыязджала ў Менск, але больш тыдня ў горадзе не вытрымлівала і вярталася ў сваю хаціну.

Ён пачаў адчуваць, што жыццё імкліва заканчваецца... І аднаму Усявышньому вядома, колькі яшчэ даведзецца пражыць. Ён жа і летасць, і пазалетасць прылятаў у водпуск, а гадоў і тады было за пяцьдзесят, але такіх гартных думак не было ў ягонай галаве.

Наадварот — усё яшчэ спадзяваўся на штосьці, заглядаўся на прыгожых жанчын, нават на дзяўчат. А што тут такога? Паглядзець можна, хаця б вока пацешыць...

Усявышні, калі ўжо на тое пайшло, не пакрыўдзіў Андрэя:

быў ён рослы — дзесьці пад сто дзевяноста сантыметраў, нябрыдкі з твару, нядрэнна гуляў у валебол, а яшчэ ў інстытуце выканаў нарматыў майстра спорту па самба.

Пачыналася жыццё вельмі цудоўна. Нарадзіўся ён у нядзелю трынаццатага снежня. І старэнкі святар Калінскі патрабавальна параіў назваць яго Андрэем, у гонар апостала Андрэя Першапозваннага, святая якога якраз і адзначаецца ў той дзень.

Самыя доўгія гады былі ў школе. А як яе скончыў, то пачалі мільгаць адзін за адным: тэхнічнае вучылішча, армія, істытут і... размеркаванне на Чукотку.

І вось цяпер, раптоўна, пачаў адчуваць сваю нікчэмнасць і непатрэбнасць. Усё не мог адказаць на адзінае пытанне: хто павінен у ягонай адзіноце? Няўжо грахі ягоныя...

Вядома, каб ён ажаніўся ў пару, то ў яго было б ужо дарослыя дзеці, дый унукам было б па пяць-шэсць гадоў. Зусім іншае было б жыццё, не трывожылі б такія гартныя думкі. Усё гэта так. А тады ён разумее: усё павінна скласціся само сабой.

Ды гады не драмалі, куды там?! Непрыкметна мільгалі, як вагоны таварняка. З Чукоткі ён пачынаў, а пасля брэндаў па свеце з рукзаком па ўсім вялікім Саюзе.

Праца ў старацельскай арцелі, дзе ён займаўся падрыўнымі работамі і геалогіяй, не давала нават на хвіліну падумаць пра асабістае жыццё. Праца па дванаццаць, а то і дваццаць гадзін у суткі знясілівала да таго, што засынаў раней, чым галава дакраналася да падушкі.

Але і ў яго былі шчаслівыя дзяснічкі, асабліва ў студэнцкія гады. А вось з дзяўчатамі не атрымлівалася. Якраз перад паездкай у будатрад выйграў першыняства Ленінграда сярод студэнтаў у сярэдняй вазе, але пашкодзіў локаць. Паехалі ў Гур'еўскую вобласць, дзе ім патрэбна было пабудаваць кампрэсарную станцыю для газасправода «Бухара-Цэнтр».

Як толькі ўладкаваліся, завітаў у медпункт, дзе яго сустрэла

Вераніка, студэнтка пятага курса медінстытута. Прыгожая была, як тая лялька: з кароткай стрыжкай, чарнявая, у белым халаціку. Яна ветліва і з усмешкай павіталася і загадала чамусьці распрануцца да пояса. І не магла адарваць ад яго свой пагляд.

Вераніка праслухала ягонае сэрца, выдала мазь, ён хуценька апрануўся і ледзь не падбегам кінуўся з вагончыка. Бо завядзі шуры-муры, то пасля і з атрада могуць турнуць.

А локаць так і не праходзіў. І калі ў чарговы раз зайшоў да Веранікі, каб змяніць павязку, яна сказала: «У гэтую нядзелю камандзір атрада аб'явіў выхадны, то пойдзем з табою на прагулку. Тут у саланчаках павіны быць невялікія ямкі з лячэбнаю гразю. Як толькі знойдзем, то адразу ж прыложым да локця, вось... Праз некалькі дзён як рукой здыме».

Адмовіць ёй было немагчыма. Вось там усё і здарылася... Вераніка толькі вельмі здзівілася, што ў яго дагэтуль нікога не было. Усё смяялася, што зрабіла яго мужчынам.

Пасля давялося яму і ў ейным вагончыку правесці не адну ночку... З будатрада Андрэй прыехаў да таго схуднелы, што трэнер ледзь яго пазнаў. А дзе ж ты вытрымаеш: ноч, хоць і не кожную, у Веранікі, а пасля дванаццаць гадзін на экскаватары.

Трэнер, убачыўшы такое, забараніў Андрэю падыходзіць да дзяўчат і пасадзіў на ўзмоцнены стол за свой кошт, бо рыхтаваліся да першыняства Саюза. А Вераніка яму не дакучала, толькі аднойчы патэлефанавала і ў хуткім часе выйшла замуж за прафесара з іхняга інстытута.

Найбольш дакучала яму з жаніцьбай ягоная маці. Бывалі

І што цікава: колькі б чалавек ні пражыў — нават больш ста, а ўсё адно яму мала

гады, што нават у водпуск яму не хацелася ехаць, вось так... Ды каб жа толькі яна дакучала, а то і ўсё суседзі...

Пасля Чукоткі не адзін раз вяртаўся «на мацярык», блукаў па Саюзе. Праца знаходзілася, а далейшае жыццё не складвалася. Інтэрнацкія пакоі на дакучвалі, вечарамі, асабліва ноччу, навалывалася самота. І тады зноўку звальняўся. Так, непрыкметна, павялічваліся запісы ў працоўнай кніжцы.

І вось цяпер, лічы, дабраўся да фіналу жыцця — пенсіянер. Далей чакаць няма чаго — толькі рыхтавацца на нябёсы...

Пра свой апошні дзень жыцця на зямлі людзі стараюцца не думаць. Але ж ён настае ў кожнага з нас. А як правільна да яго падрыхтавацца?

Андрэй дзесьці чытаў, што душа нябожчыка праходзіць ажно праз дванаццаць пакутных мытняў, дзе нячысцікі спра-

буюць зацягнуць яе ў пекла за грахоўнае жыццё.

Тое, што існуе іншы, нябачны нам, паралельны свет, Андрэй ведаў, бо чытаў пра многія здарэнні. А некалькі гадоў таму ехаў у электрычцы і пачуў аповед маладой жанчыны. Ёй пры родах далі завялікі наркоз, і яна амаль суткі не падавала прыкметаў жыцця — была ў клінічным стане, на тым свеце... Потым расказвала, што аніякіх нячысцікаў і нават анёлаў не бачыла. Але нечакана яе душа пачала паднімацца ўсё вышэй і вышэй і адлятала ў нябёсы. Урэшце апынулася ў вялізным пакоі. За сталом, адзін насупраць другога, сядзелі два мужчыны.

Адзін пачаў пералічваць яе грахі з сямігадовага ўзросту. Нагадаў ёй, што ў першым класе яна ўдарыла гачкай сваю сяброўку па спіне. І што дзіўна — яна добра памятала той выпадак.

А вось другі мужчына за яе заступаўся: казаў, што яна часта хадзіла ў царкву, спавядалася, дапамагала людзям у бядзе.

І так яны пералапацілі яе жыццё да апошняга дня, як трапіла ў радзільны дом. А пасля яна азірнулася і ўбачыла за сваёй спіной усіх памерлых родзічаў. Тут яе чакала самае непрыемнае: усе яны пачалі яе папракаць, што мала моліцца за іх. За апошні год толькі адну запіску падала ў царкву, каб баццошка памаліўся за іх душы, бо тады ім даецца, хаця і невялікая, але палёгка...

А калі яе душа вярнулася ў цела і яна апрытомнела, то вельмі ўзрадвалася, і хлопчык нарадзіўся здаровенькі. А ў канцы дадала, што цяпер памерці не баіцца, але крыху палохае сустрэча на нябёсах з родзічамі.

Канечне, паміраць нікому і ніколі не хочацца. І хаця паміраюць усе: і багатыя, і бедныя — гэтая акалічнасць мала судзішала Андрэя.

І яму чамусьці цяпер згадаліся апошнія месяцы жыцця бабулі Наташы. Ішоў ёй тады дзевяноста семы год. І за ёй прыглядвала ягоная маці, а Андрэй працаваў непадалёку на кар'еры.

Бабуля ніколі не хварэла, але з гадамі стала паступова слабей.

на вобраз Божай Маці, што вісеў у куце, пра сябе прамовіў: «Уратуй маю бабульку. Вазьмі з майго жыцця колькі хочаш гадоў і перадай ёй!».

І адразу ж у яго ўзняўся настрой. А потым бабуля папрасіла цёплага малака з булкай. А калі раніцай прыйшла ягоная маці, то вельмі здзівілася, калі ўбачыла бабулю на сваім любімым месцы ля вакна.

«Раздумала я паміраць, мая ты дачушка», — прамовіла яна і ўсміхнулася.

Цяпер Андрэй ужо і не памятае, колькі гадоў пасля таго пражыла бабуля. А пакінула гэты свет, як і хацела — у самую глухую восень. Да сваёй бабулі Андрэю было далёка, бо тая малілася ўсё жыццё, а ён толькі цяпер пачаў заглядаць у малітоўнік і хоць зрэдку хадзіць у царкву.

Спачатку ездзіў у Сабор, а мінулым летам пабудавалі ў Малінаўцы драўляную царкву. Тут ён ужо бываў часцей, бо вельмі прыгожая была царква: цёплая, светлая, утульная. Ён любіў заходзіць сюды вечарамі ў будні дні, калі людзей было значна менш, чым у святы. Купляў тры свечкі і займаў месца непадалёку ад уваходных дзвярэй. Слухаў, як спяваў дзесьці хор на верхатуры, як маліўся малады святар, ды думаў пра сваё недарэчнае жыццё.

Прыходзіў у сваю кватэру, укладваўся ў ложка, а ад думак зноўку не мог абараніцца. Канечне, трэба было штосьці рабіць, каб гэтыя гартныя думкі ўрэшце пакінулі яго.

І тут зноўку, быццам з нябёсаў, прагучалі словы маці: «Закажы і ўстанаві помнік, бо пасля ніхто гэтага не зробіць. А суседзі пахаваюць!».

Заказаць помнік цяперашнім часам, ды яшчэ пры ягоных грахах, было без праблемы. Але тут яшчэ адна думка закралася ў ягоную галаву і не давала спакою: калі ён устанавіць помнік, а сам такі яшчэ моцны і дужы, то ці не дасць ён гэтым повад Усявышньому, каб забраць ягоную душу датэрмінова на нябёсы?..

Колькі кожнаму наканавана пражыць, ніхто не ведае, а вось заняцца падрыхтоўкай у апошнюю дарогу трэба абавязкова. Бо што нас чакае на нябёсах? Магчыма, што і сапраўды патрэбна будзе трымаць адказ за дронныя ўчынкi ў сваім жыцці. А калі так, то трэба зрабіць як мага больш добрых спраў. Але якім чынам?

Вось паспрабуй цяпер і засні пасля такіх думак... Чамусьці нават летасць яны не прыходзілі ў галаву. Тут яшчэ адна бяда: ён нічога не дасягнуў у сваім жыцці. Хто пра яго пасля ўспомніць ды памяне добрым словам? І не ў пасадзе тут справа. Шкадаваў толькі, што не займаўся любімай справай.

А кім бы ён мог быць? З дзяцінства марыў стаць вайсковым лётчыкам. Пасля дзесяцігодкі і адправіўся ў Качынскае вучылішча, але не пашанцавала: медыцынскую камісію прайшоў на выдатна, а экзамены не здаў.

Здаецца, што было гэта зусім нядаўна, а мінула ўжо амаль сорак гадоў. Праўду казалі святых айцы — зямное жыццё праходзіць імгненна: не паспее чалавек азірнуцца, а ўжо трэба рыхтавацца ў апошнюю дарогу...

І што цікава: колькі б чалавек ні пражыў — нават больш ста, а ўсё адно яму мала.

▶ ВЕРШЫ

І БУДЗЕ РАНАК

РАДАСЛОЎНАЯ РАДАСЦЬ

«Мы, смелыя Панізьнікі,
яднаем кантыненты!»

Такімі радкамі заканчваецца мой верш «Радаслоўная радасць»:

Разбегліся Панізьнікі
па свеце як па садзе.
Адны — на волі лісцікі,
другія пры пасадзе, —

як Паўлавіч у Нерынгры,
Альгерд у польскім сейме...
... Траплялі мы і ў нераты,
але не знікла семя!

Аўстралію да Юрмалы,
Гурон да Селігера
прышвартаваў не юр малы, —
багіня шлюбаў Гера.

І Полацак, Бігосава,
Лявонпаль, Мёры, Дрыса
нясуць да бога босага
Панізьнікаў абрысы.

Мне з Мётлаў акушэрачка,
Юрыст — мінчук фарсісты, —
галінкаю ці жэрдачкай
на Дрэве прамяністым.

З антычным Панам ветласці,
заможжа, непакоры

нам быць радней у еднасці,
апораю — у зморы.

Хай схопляць і капрызнікі
край радаводнай ленты:
— Мы, смелыя Панізьнікі,
яднаем кантыненты!

Верш прысвечаны маім аднафамільцам. А Панізьнікі жывуць у ЗША, Канадзе, Латвіі, Расіі. Былі і аўстралійскія. Многа іх у Польшчы. Там жывуць, як перадала спадарыня Эва, Панізьнікі, Панізікі, Паніжнікі. Яе прозвішча значыцца так: Ropiznik. Бацькі Эвы выехалі ў Польшчу з майго роднага Мёрскага раёна Віцебскай вобласці ў 1957 годзе. Жылі пад Ідолтай.

У малітоўных кнігах на сербскай і харвацкай мовах значэнне «ropiznik» можна перакласці так: паслушнік.

Эва Панізік нарадзілася 5 студзеня 1988 года. Жыве поблізу Гданьска. Працуе журналістам. Пасля сканчэння факультэта польскай філалогіі Гданьскага ўніверсітэта займела навуковую ступень бакалаўра. А цяпер вучыцца на другім курсе рускай філалогіі.

Мне было прыемна і павучальна перакладаць вершы Эвы з польскай мовы. Эва роднасная мне і па прыванні, і па суайчыннасці. А хто заахваціцца глыбей пазнаць творчасць таленавітай Эвы, можа зайсці на сайт www.zabawyslowem.blog.interia.pl

Сяргей Панізьнік

Эва ПАНІЗНІК

Непранікальныя

нялюдска
людскі
вагон
перапоўнены
спустошанымі
людзьмі

іх душы
затрымаліся
на папярэдніх
прытынках

постаці іх
зняволіліся
ў нямых
абдоймах
эгаізму

і толькі
сляза
на тварыку
маленькай
дзяўчынкі
указвае
накірунак
збавення
і будзе
ранак

18.11–1.12.2009

Анёл

анёлы надземныя
маюць
звычайны выгляд

павекі
у іх прыпухлыя
ад працы
начнога дзяжурства
далоні
ускладзеныя
на цела

асобы
каторую аберагаюць
іх вусны
прызначаныя
для прамаўлення
замілаванасці

калі не знаеш
дарогі
ідзі
наперадзе сябе
адважна
і зрэдчас
спыніся
затрымайся
каб ненарокам
не перашкодзіць
цуду

Падарожжа

чатыры месяцы
і багаж
дасведчанняў
не кволіць
валізка боўтаецца
ад дзясціцы цырконіяў
яны ўсміхаюцца
і ўзбуджаюцца
на сардэчным пальцы

калі мы моцныя
без ашуканстваў
далікатнасцяў
не знішчаць нас
заснежаных атакі
фальшывых прарокаў
антыпаэтаў

вунь падманы ад'ехалі
брудным вагонам
другога класа

атмасфера чыстая
уваходзім
у вясну
жыцця

23.12.2009

26–29.03.2010

Антыканцэпцыя

дзе ёсць мяжа
вытрыманасці людской
ці яшчэ можна яе
выграбці
з-пад смеціцця
параскіданых усюды
паклёпаў

а неспадобныя думкі
не змяшчаюцца
ў абдоймах
запоўненых перонаў
абязлічанай свядомасці

калі скончыцца ўражлівае
сляза грэшнага анёла
затопіць і прычэплены
вагон з рэстаранам

з той пары бяздушныя
машыністы не будуць
жывіцца
збэічанымі тулавамі
крыўдаў людскіх
удушыць іх
ванітоўная рэшта
папрокаў сумлення

30.03.2010

За шклом

у памарачэнні
застыглых сходняў
ценымі
шаруем шыбы

неабазнанага
неўсвадомленага
жыцця
па-за касніком
фіранкі

17.07.2010

Зламаны прамень

Ніводны прамень сонца не гасне,
але зелень, якую ён абуджае,
патрабуе
часу, каб узрасці.
А. Швейцэр

зноў мне пашчасіла
выявіць свой
узыход сонца
адхінуўшы залеву
якая аблажыла выспу
тымчасовай надзеі

зноў пачуваюся
маладзей

на некалькі
няспраўджаных планаў
змененых высноў
патрэбных падзенняў
пералётных
абвестак
без
сораму
і штораз радзей
прыпамінаю сябе
бо так баюся
цёмрадзі

без цябе
з-за цябе

згасну

29.10–25.11.2010

Зладзейка

Калі Табе пры выпадку
будзе патрэбным
маё жыццё, прыйдзі і вазьмі яго.
А. Чэхаў

прыпомнілася
як нетутэйшы джын
з амаль што пустой бутэлькі
наталляў смагу

глыт злачынны
амнезіі з наўмыснасцю
несумненна
прыблізіць мяне да
спакушэння
на ейным баку ложка

мой водар крадзеца
як той прыблуда
да акрайчыкаў
тваіх вуснаў

прыкрытая яе коўдрай
шэпча табе чулае слоўка
аб вечным каханні
ў краіне ўтопіі
так ёсць заўжды
неспадзяванне
па праўдзе
фільм абарваны
скраду яе ноч
пазбаўлены жарсці
не хочацца каб сурочыла
юнацкіх
мрояў
катэгарычная
рэчаіснасць

3.12.2010

Пераклаў з польскай Сяргей Панізьнік

▶ РАЗВІТАННЕ

НЕ ПАКІНЕ НАС...

28 снежня загінула Тацяна Сапач, паэтка, журналістка, перакладчыца. Спачыла ў жыцці вечным...

З мужам Сяргеем Дубаўцом яны трапілі ў аўтакатастрофу — на тэрыторыі Літвы, пад Алітусам. Вярталіся ад дачкі, якая нядаўна падарыла ім унучку... Тацяна Сапач нарадзілася 26 жніўня 1962 года ў вёсцы Маркава на Маладэчаншчыне.

Ад часу паступлення ва ўніверсітэт далучылася да руху за незалежнасць. Была ўдзельніцай першых падпольных незалежніцкіх студэнцкіх гурткоў. Там і пазнаёмілася з Сяргеем. Гэта была гісторыя вялікага кахання на фоне вялікай гісторыі.

Разам яны пераехалі ў Вільню, каб аднавіць віленскі беларускі асяродак. Сапач была адной з аўтарак эпахальнай «Нашай Нівы» пачатку 90-х. Яна была рэдактаркай і аўтаркай праграмы «Віленскі шытак» на Літоўскай нацыянальнай тэлевізійі (з 1991).

У 1992 годзе выйшаў яе зборнік паэзіі «Восень», які зрабіў Тацяну ўлюбёнкай аматараў паэзіі. Яе вершы ператварыліся ў песні гурту «Новае неба».

У 2008-м паэтка ўбачыла свой другі вершаваны зборнік «Няхай не пакіне нас восень» (беларускамоўныя арыгіналы і пераклады па-ангельску). Другі — і апошні. І сёння яго радкі прыходзяць да нас — як з вечнасці. Ахінаюць пшчотай, мілатой, шчырасцю, пранікнёнасцю — і горкай прароцкасцю. Як, напрыклад, гэта: «Надыдзе снежань, і аднойчы... // я раптам анічога не пазнаю: // адменіцца і дзень, і свет, і дом». Нібыта ў сваім паэтычным адкрыцці прадчувала паэтэса той трагічны снежань...

Ніжэй, разам з вяноком згадак-развітанняў з Тацянай яе бліжэйшых сяброў, «Літаратурная Беларусь» вырашыла яшчэ раз паслухаць-перачытаць са сваімі чытачамі ейныя вершы.

Няхай не пакіне нас Таніна Слова...

Алег АБЛАЖЭЙ

ПЛАЧ ПА ТАЦЯНЕ

Колісь вясковыя кабеты галасілі, абняўшы халодны жвір.

А мы — іншыя. Унутры толькі няма бясслезная пустэча.

Цяжка гаварыць, бо няма словаў.

Цяжка маўчаць — бо невыносна.

Бо хочацца задаваць пытанні невядома каму, ведаючы, што адказу не атрымаеш ні ты, ні хто іншы.

Нейкае безаблічнае, нябачнае і нячутнае зло забірае, выкошвае, — найлепшых.

Найсвятлейшых.

І згущаецца цемра — і наўкола, і ў табе.

Якой жа светлай асобай была Таня — пачынаючы ад усмешкі і канчаючы паэзіяй.

Якая застаецца назаўсёды — бо там не было ні лішніх, ні няшчырных словаў.

Апошнія гады ёй не пісаліся вершы.

Так бывае ў сапраўдных паэтаў.

Паэт — сакратар Бога.

І піша толькі пад ягоную дыктоўку.

Але неяк у адной з апошніх гутарак яна прызналася, што ў яе

— ці ў ёй — штосьці зноў пачало зараджацца.

Можа, таму, што ў гэты час яе дачушка чакала нараджэння свайго першага дзіцяці.

Ды мы ўжо ніколі не прачытаем новых вершаў Тацяны Сапач. Зрэшты, сваім найлепшым вершам была яна сама.

На жаль, мы зможам карыстацца толькі паловай з таго, што яна напісала.

Бо назаўжды змоўк той голас, які найлепей гэтыя вершы чытаў. Так, як не прачытае ніхто іншы. Сам яе голас быў як лекі. Як яго акрэсліць, з чым параўнаць — невядома.

Але яна ўмела не толькі гаварыць, але і слухаць. Колькі сяброў выгаварыла ёй свае беды і клопаты.

І — рабілася лягчэй.

Як жа многа яна ўмела! Умела цешыцца жыццём — і не таму, што яно было такое шчодрое для яе.

Проста яна ўмела тварыць радасць з таго, што было пад рукой.

Як жа смачна і весела з ёю — і ў яе — елася-пілося! Бо і стравы, згатаваныя ёю, былі паэзіяй.

А яшчэ яна ўмела — бачыць. Толькі той можа стварыць добры фільм ці тэлеперадачу, хто не проста мае добры зрок, але і ўмее глядзець.

І мы мелі магчымасць бачыць свет вачыма Тані. І дзівіліся ягонаму красе.

Бо яна ўмела знаходзіць прыгажосць. Недарма Таня так любіла кветкі.

Як вядома, ёй найбольш была даспадобы восень. Але чаму яе вобраз лучыцца з вясной, з раннім летам?

Блізкім ёй людзям не перастае балець ніколі.

Безумоўна, яна застаецца жыва ў памяці. Але чаму, чаму ёй было дадзена так коротка жыць проста сярод каханых асобаў, сярод сяброў і кветак?

Сяргей НАВУМЧЫК

Наш курс быў, напэўна, адным з самых моцных курсаў журфаку — назаву Ігара Герменчука, Сяргея Дубаўца, Барыса Сачанку (Пятровіча), Радзіслава Лапушына. Я ўспрымаў Тацяну як самую таленавітую дзяўчыну на курсе, але таленавітымі здаваліся ўсе, а вось Таня выдзялялася з усіх нейкай надзвычайнай дабрывай і пры гэтым — сумленнасцю і прынцыповасцю (яна была адзінай, у якой, напрыклад, не паварочваўся язык папрасіць нешта спісаць на іспыце). І за трыццаць гадоў не здарылася нічога, што магло б змяніць гэтае ўражанне і гэтае вельмі цёплае да яе стаўленне. І мы, раскіданыя па свеце аднакурснікі, у гэтыя дні разам з Сяргеем, з Адэляй і з роднымі Тацяны.

Жана ЛІТВІНА

Наша з ёй знаёмства адбылося больш за дваццаць гадоў таму. Тады маладая таленавітая журналістка прыйшла на радыёстанцыю «Беларуская маладзёжная». Яна прынесла ідэю сваёй аўтарскай праграмы, якая звалася «Альбаросіка». Гэтае знаёмства і супраца з Тацянай якраз супалі з вельмі гістарычнымі падзеямі ў нашым грамадстве. І вось Тацяніна ўменне адчуць нерв, адчуць тую хвалю пераменаў, якая ішла, і прапанаваць у сваёй праграме інтэлектуальны падыход да асэнсавання ўсяго таго, што адбываецца, — гэта было неверагодна важна для слухача, неверагодна важна для тых людзей, якія былі побач з Тацянай.

Сяргей ХАРЭЎСКИ

Так выйшла, што першае маё драматычнае спатканне з Таняй і баявое хрышчэнне атрымалася на гарышчы Палаца спорта ў Вільні, калі невядома было, чым скончыцца змаганне Летувы за сваю незалежнасць, і адтуль вяшчала недзяржаўнае нелегальнае радыё. Таня прымала ў ім чыны ўдзел, заклікаючы беларусаў Літвы падтрымаць незалежнасць, Летува ў яе шляху да свабоды. А потым, як усё стала на свае рэйкі, летувіскае тэлебачанне запрасіла Таню рабіць перадачу для беларусаў Летувы. Гэтай перадачы «Віленскі шытак» нядаўна споўнілася дваццаць гадоў.

Фота Д. Раманюка

Сяргук ВІТУШКА

Яна ўжо так выштукоўвала кожную перадачу, так сумленна ўсё пераглядала, кожную секундуну, не дазваляла сабе абы-як зляпіць. Так прыемна было працаваць з ёю. Гэта проста свята было кожны дзень. У канцы лета мы святкавалі дваццаць гадоў гэтай беларускай тэлеперадачы. Там Таня была каралевай. Яна запрасіла на гэтую перадачу многа людзей, і многа людзей працавалі з ёю. Ёй цікава было сабраць розных людзей. Яна была паэткай у сваіх перадачах. Якія яна прыгожыя рабіла перадачы! Гэта трэба ўсё захаваць і выдаць кнігу ейнай тэлевізійнай паэзіі.

Алена РАДКЕВІЧ

Адна з лепшых беларускіх тэле- і радыёжурналістак. Надзвычайная мелодыка голасу, процьма густы, уласны ракурс і не прыблізныя словы. Взямо беларускай мовы было ў яе паэтычным улюблым, нават самым сухім журналісцкім жанры. Зрэшты, яна і рабіла мастацкую журналістыку. Інтэлігентнасць. Ніколі — зласлоўе, калі трэба было кагосьці паставіць на месца — густоўная іронія. Мудрасць.

А як спявала! Як яны спявалі ўдвох з Сяргеем...

Яе тонкую ўзнёслую паэзію нярэдка параўноўвалі з вершамі Ахмадулінай. Сёлета не стала абедзвюх Паэтак.

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

Глыбока смуткую. Выказваю спачуванні найперш Сяргею Дубаўцу ад імя ўсіх колішніх «Тутэйшых».

Перагортваю выдадзены ў тагачасным маім выдавецтве БАДІПП першы Тацянін паэтычны зборнік «Восень»...

Жалоба, скруха, боль...

Алесь СУША

Сустрэліся з Таняй гэтым летам зноў пасля больш 15-ці гадоў, як не бачыліся і нават не гаварылі. А сябравалі яшчэ з пачатку 1980-х, лічы, яшчэ столькі ж. Ад самага пачатку.

Размаўлялі, доўга хадзілі па парку і не маглі развітацца.

Яна сваёй ціхай ветласцю ўмела палагодзіць і паяднаць нават

тое, што і паяднаць ужо, здаецца, немагчыма.

Планавалі сустракацца часцей, на наступныя Купаллі, Каляды. Вялікі смутак...

Ірэна ПАПУРЭНКА

Зіма. Калядны вечар. Мы вяртаемся з рэпетыцыі «Майстроўні», Тацяна чытае свой новы верш. Верш пра каханне-спатканне... Ідучы па марозных менскіх вуліцах да інтэрната БДУ, мы марым з Ёй, што ў Новым 1981-м Годзе будзем улюбёныя і шчаслівыя, а яшчэ мы ў гэты сцюдзёны вечар размаўляем аб тым, што нашыя хлопцы, якія пакахаюць нас, абавязкова будуць казаць і спяваць нам пра свае пачуцці на роднай мове. Праз некалькі гадоў магія калядных дзявоцкіх летуценняў здзейснілася — Тацяна стала жонкай Сяргея Дубаўца. Неба склала Саюз з двух магутнейшых Талентаў нашага Адраджэння.

Трымайся, Сяргей! Ты патрэбны ўсім сваім родным і сябрам, ты патрэбны ўсім нам, ты патрэбны Бацькаўшчыне і Ёй, Тацяне, якая пакінула цябе тут на гэным свеце, каб Ты апякаваў Ваших дачку і ўнучачку. А Яна ўзнёслася на Нябёсы, каб застацца ў нашых душах недасягальнай Зорачкай, бліскучай і нязгаснай!

Веру і не веру, што больш тут не пабачымся ніколі... Дзякуй Табе, мая дарагая, за ўсё, што ты зрабіла для мяне. Да сустрэчы, аднак цяперака ўжо не ў гэтым вымярэнні...

Алесь ШПАКОЎСКИ

Ты так рана зыходзіш, Таня...
Дадаецца сляза ў рэчку жыцця.
Прыгажуня, ты несла паўстанне кахання
Сярод халоднай абстрактнасці пачуцця.

Мы не шмат сустракаліся,
размаўлялі,
Але твой горды агенчык
Ускалыхваў абыякавыя
радыёхвалі
На той грані, дзе вечнасць.

Акрыляе Радзіма-любоў твая,
Таня,
Праз узнёсласць, што ты
пранесла.
Паэтка, асоба не мае расстання
З хорам нацыянальнай песні.

▶ ВЕРШЫ

«НАДЫДЗЕ СНЕЖАНЬ,
І Я РАПТАМ АНІЧОГА НЕ ПАЗНАЮ»

Тацяна САПАЧ

О, час пераможных ішэцяў —
крышаца брукі ад маршаў!
Як не вітаць гэту музыку
сусветнае мітусні!..
Пара апантанага плёну —
збірайцеся і збірайце!
Як не вітаць гэту музыку!..
— Мне больш даспадобы дождж...
Складзены стрэлы Феба,
і звініць, цяпер беспатрэбная,
павуціны цяціва між дрэў...
Няхай не пакіне нас Восень!

Зімовы верш пра любоў

Калі залямантуе завіруха
і спатыкнеца ў чыстым полі вецер,
і стане чорна ў белым-белым свеце,
і я пачую ў дзверы ціхі стук...
Чакайце! Будзе ўсё інакш —
спачатку
я шчыльна аканіцы зачыню,
на сем замкоў замкну цяжкія дзверы,
згащу святло і радыё прыцішу,
прыціснуся да цела цёплай грубкі —
а ўжо тады пачнеца завіруха,
і я пачую гэты ціхі стук...
Там будзе добры сябра мой стары,
здарожаны, скалены і галодны, —
як мятлік, да майго прыб'еца дому,
і ля дзвярэй, на сем замкоў замкнутых,
пачне марудна, як свяча, канаць.
І Божка мой, які чароўны будзе вечар! —
то стук, то стогн парушыць цішыню,
завершыць зык мелодыі пра вечнасць,
штурхне істоту у хаос любові
і жудаснай пакуты чалавечай!..

Савелію

Вядома, мілы дружа, я жыву
у доме, дзе ўсё здаецца дзіўным:
сюды не залятаюць матылі
і ластаўкі пад вокнамі не лепяць
сваіх, нібы шкарлупкі, крохкіх гнёздаў.
Калі засохла бедная герань,
я выкінула з клеткай канарэйку,
затое згатавала тлусты крупнік,
яго прасіў прад сконам грозны муж.
Вядома, мілы дружа, тут няма
партрэтаў у цяжкіх драўляных рамах,
замест сцягоў лунае на гаўбцы
блакітная самлелая бялізна,
а слуцкі габелен праела моль.
Сюды ўначы завітвае хвароба
і носіць па кутах тэмпературу,
і пакідае па сабе салодкі пах
цім'яну, валяр'яны і нуды.
Вядома, дружа, вам утульна тут —
вы мне зямляк
ці колішні знаёмец, і мой адповед вам
ня будзе дзіўны:
я не люблю вас.
Я люблю Шапэна.

Сястра

Даўно за поўнач. Самая пара.
І я свайму здарожанаму брату,
не верачы ні слугам, ні сябрам,
сама гатую горкую гарбату.
Ён мне чужынец, і яго сяжыны
далёка ад дарог, дзе я іду.
Ён сёння госць. І сёння ён спачыне,
я не наклічу на яго бяду,
і буду ноч стаяць прад абразамі,
абы спакойны быў ягоны сон —
любоў і ціша стануць паміж намі,
і не ачнеца аніразу ён.
І раніцай, пасля чароўнай кавы

і недарэчных развітальных слоў,
амыю твар сляпой слязой гаркавай
і бласлаўлю юнаца чало.
Калі ж памрэ ягоных крокаў рэха —
збяру сяброў і самых верных слуг:
хай поўняца лясы і пушчы брэхам,
і занатуе: там жыве павук;
Тады — ляці услед, мая пагоня!
І утапчы ў забраную зямлю
таго, хто кінуў гэты лес і гоні,
таго, каго любіла і люблю.

Надыдзе снежань, і аднойчы ранкам
я раптам анічога не пазнаю:
адменіца і дзень, і свет, і дом —
і я сябе, напэўна, не пазнаю...
Я азірнуся, і убачу люстра,
і занатую: там жыве павук;
ён дзень і ноч бязбожна выплятае
бязважкія карункі і узоры
на твары тонкім, чыстым
і ўрачыстым,
знаёмым мне — і, можа быць, маім...
І я яго пазбаўлю асалоды
змяняць такое дзіўнае аблічча,
і я прыцісну мастака да рамы —
брунатнай рамы, грубай і старой.
Што будзе потым? —
будзе ведаць снежань,
які пабеліць мой самотны дом
і намалюе ў люстры павука,
што дзень і ноч бязбожна выплятае
бязважкія карункі і узоры

на твары тонкім, чыстым
і ўрачыстым,
знаёмым, так... — і, можа быць, маім...

Адзінота

О, гэта ноч!.. Стамляюцца змяняцца
сляпыя вочы вечных светафораў.
І аціхаюць шлоахі шалёных,
з апаленымі крыламі, мятлух,
і ўладны над дарогай павадыр
няшчаснага вандроўніка-нябогі
са смехам і шкадобаю камечыць
ручнік, што звязваў рухі іхніх рук...
О, гэта ноч!.. І заміраюць шэпты
Шчаслівых і зняможаных каханкаў,
і прачынаецца і тут гасцюе сон.
І зараз мне няма куды спяшацца —
падлічаны ўчора страты ловаў,
і меч яшчэ не высах ад крыві,
і, значыць, можна жыць цяпер спакойна.
Да часу! Будзе дзень і будзе дзая,
і той, хто быў сляпы, відушчым стане,
і будзе наш нябога ўладаром...
А толькі мне няма куды ісці,
і ўжо даўно няма куды ісці —
там
нехта ёсць,
і я яго баюся.

Так, невыносна жыць на гэтай зямлі,
калі без
цябе і крыху іранічных вершаў пра бэз,

ані да цябе непадобных і нават да
мяне ані не падобных, а толькі, бадай,
да нашых з табою магчымых дзяцей,
якім таксама — шкада... —
не будзе прасцей

на гэтай зямлі.
Яна — па звычцы — завецца нашай,
а звалася некалі белай... Ідзіце на!.. шай-
таны, паскуды, крывыя, рагатыя, гады,
свінні, якім даўно нічога «ня нада»,
абы вакол штурхаліся, жэрлі такія ж свінні...
О, невыносна яшчэ... без Вільні.

Заміж сценаў і столі тут —
вецер і снег,
заміж свечак калядных —
ваўчыныя вочы...
Божка мой, калі ёсць Ты на свеце —
то дзе?
І чаму гэтай распачы бачыць не хочаш?
Хто зламаў, які падказаў накірунак
гэтым лёгкім маім,
але здрадлівым іртам?
Толькі вецер і снег...
І адзіны ратунак —
гэта вочы ваўчыныя
з бляскам нясытым.

Дзень добры, мой самотны новы дом!
Будзь госцяю, сястра, сяброўка — Восень,
заходзь, сагрэйся... там фатэль і плед,
і разам прыкачам белых часаў...
Пакуль ва ўладзе Снежня-рудафоба
не апынуўся заваконны свет,
здаем словы самых сумных песень,
адновім яву самых мілых сноў.
Як солідка ўзірацца ў агонь
апошняй трапяткай пахучай свечкі —
і бачыць дзень мінулы і наступны,
і ведаць: наша права — зараз, тут,
і толькі так!.. І полымя не рушыць
вялікай таямніцы напэўнмоку.
Адзіным — ноччу — стануць дол і неба.
Адзіным — жалем — станем мы з табой.

Арлянтам

Ляціце да сонца,
ляціце да мора —
няма інакшага выйсця,
ляціце, калі вам дадзена Богам,
а мне пакіньце маё:
неба ў брыджжах заходу,
смяротна чыстае поле,
чорны крыж на дарозе
ды ўрослы зялёны валун...
О, я ніколі не убачу
асветленых далаглядаў —
я тут, дзе вякую ўпарта,
аднойчы ўрачыста памру.
І здарыцца гэта пад вечар,
і неба ў брыджжах заходу
нальецца дзікай крывёю,
апошнім промнем міргне —
як вока забітага воя,
салодкае свежае вока,
што стала маёй вячэрай,
як ён ля крыжжа скануў...

Калі ўдача цябе пакіне,
і жана дарагая, і дочка,
за гарой застаецца Вільня,
за гарой прачнешся аднойчы
у пакоі, між мяккіх цацак
і вяслых, з карцінкамі, кніжак.
Нешта можа заўжды заставацца
Для жывых. І для іншых.

ПРОЗА

18 (10)

▶ АБРАЗКІ

ПЯРСЦЁНАК

Анастасія ЛАЗЕБНАЯ

Калі паветра пахне сырадоём

Ён навывлёт ведае гэтую дарогу, якая кідаецца ўбакі, перарываецца, быццам стужка, і зноў з'яўляецца пад нагамі, выбітая вузкімі коламі. Вёска з шаснаццаці хатаў нібы губляецца сярод хмызнякоў, невялікага змешанага лесу, узгоркаў. Каб знайсці яе, трэба прайсці добрыя два дзесяцікі кіламетраў ад бальшака.

Вайсковец ідзе не спяшаючыся. Радуецца кожнаму пройдзенаму метру. Пільна ўглядаецца ў твары людзей, якія сустракаюцца. Пазнае і не пазнае, як, дарэчы, і яго. Вітаецца з кожным.

Колькі ён не быў тут? Шмат. Як памерлі бацькі, прайшлі гады. З таго часу як адрэзаў дарогу. А цяпер пацягнула.

— Няўжо старасць ці настальгія паклікалі ў дадому? — ідучы думаў палкоўнік.

Не заўважыў, як перад вачыма вырасла вёска. Хаты схаваліся ў восенскай лістоце. Толькі дахі ды коміны, з якіх вырываўся дым, падсоўвалі свае бакі пад сонца. Палічыў роўныя слупы дыму. Іх было восем. Восем жывых дамоў. А астатнія? Ён даведаецца і пра іх, калі пойдзе па вуліцы.

Вуліца. Яе практычна няма. Засталася толькі сцежка, як валасок, прабітая нетаропкімі і слабымі нагамі. Ні брэжу сабак, ні звонкіх пеўневых галасоў. Пустэча. Нешта спіснула грудзі. Часцей застукала сэрца, калі дайшоў да свайго паселішча. Жытла не было. Ад яго застаўся падмурак,

ды там-сям валялася трухлявае паленне, якое суседзі не паспелі расцягаць, далей — здзічалы бацькаў сад. Яшчэ раз абвёў вачыма ўсё, і быццам токам прабіла. Прысеў на першы камень, што трапіўся на шляху...

— Сын, Васіль, уставай. Хутка гімн па радыё будзе іграць, і ты не паспееш сабрацца. Перакусіць не забудзь. Да дванаццаці гадзін часу багата — есці захочаш, — ужо ідучы з даёнкай, прасіла магуля.

Ён адразу саскочыў з пасцелі. Паглядзеў у акно. Займаўся рана. Выбег на вуліцу. Ад халоднага начнога паветра страсянуўся. Прыслухаўся. Тонкія струменьчыкі малака цыркалі па вядры. Маці даіла карову...

На выгане быў увесь статак. Чарнушка, ленавата жуочы жвачку, паплялася да кароў. Густы туман сырадоём павіс над сенажацю. Буйныя кроплі расы схілілі мятліцу да долу. Над чорным грэбнем лесу паказаўся чырвоны круг. Недзе высока ў небе заліваўся жаўрук.

Каровы, падганяючы адна адну, несліся ўперад, саскубваючы росную траву. Амаль бег за імі і Васіль. Нарэшце статак угаманіўся. Некаторыя жывёліны пачалі класціся. Прысеў пад камень і Васіль, падставіўшы твар пад цёплыя промні сонца. Сон размарыў адразу...

Войкнуў ад тупога болю. Спярыша падумаў, што сасніў. А калі адкрыў вочы — над сабою ўбачыў скрыўлены ад злосці і сні ад гарэлі твар Басяка — брыгадзіра.

— Ах ты паскуднік! Улёгся спаць, сапляк! Каровы дзе, паглядзі? — б'ючы пад бакі, роў брыгадзір...

З тыдзень Васіль хварэў. Прыходзілі суседзі, раілі:

— Ідзі, Мар'я, у суд падай. Гэта табе не жартачкі, на чорны яблык збіў хлопца.

Маўчала маці перад імі. А калі заставалася з сынам, казала:

— Раіць што — лёгка. Хіба я магу з начальнікам, з партыйцам судзіцца? Вунь колькі з раёна «шышак» прыезджае. Балюць амаль штодзень. Хіба ж у іх праўды шукаць... А звязыся толькі — сабе нашкодзіш. Нервы пераядуць. А каня? Як без яго? На сабе ж не будзеш агарод узорваць. Ды што там казаць. Нядобра, канешне ж, атрымалася. Пранцы б яе ўзялі, тую канюшыну і тых пяток кароў, якія прабегліся па ёй. Не буду душой крывіць: хацела, каб ты ў калгасе застаўся. Апораі на старасці быў. А цяпер — ні за што! Паўдуркаватаму тырану служыць? Не дапушчу! Богу буду маліцца, каб ты наступіў вучыцца. Думаю, калі Божанька ёсць, ён дапаможа. А нелюдзя за твой боль і мае слёзы пакарае...

Было далёка за поўдзень. Ня мала прабавіў часу, седзячы на камяні. А ў памяці вышлыў чамусьці гэты эпізод. Хаця былі і веселейшыя хвіліны. Падняўся. Надзеў фуражку, абцягнуў крысы плашч-палаткі. Ледзь пераступаючы, пайшоў у сад. Дакрануўся да яблыні, якую пасадзіў сам, падышоў да дрэва, якое садзіла сястра. Правёў па грубай, патрэсканай кары. Сарваў яблык, які гойдаўся сярод адмерлых і жывых галінак, маленькі і хваравіты, палажыў у кішэню. Рэзка павярнуўся і шпарка пакрочыў назад, да вуліцы. Але гукі жалобнай музыкі спынілі.

З-за کروناў дрэў не мог разгледзець, адкуль вязуць нябожчыка. Прысеў. Уголас спытаў:

— Каго гэта хаваюць?

— Каго, пытаеш?

Азірнуўся. Да яго набліжаўся аднакласнік.

— Басяка, брат, хаваюць. Памятаеш такога? Конь з гары галопама панёс. А ён, як заўсёды, п'яны ездзіў. Транты збіраў у людзей. Дык вось зваліўся. Галаву размажджэрыў. Тыдзень мучыўся стары...

Аўтобус пазніўся. Ён стаяў на прыпынку і глядзеў убок свайго разбуранага гнязда. Дастаў яблык, а адчуў... пах сырадою.

Пярсцёнак

Завіруха хавалася за вуглы шматпавярховак, каб знянацку наляцець на пешаходаў, абсыпаць іх драбноткім снегам, быццам маньнімі крупінкамі, ці пад ногі падкінуць ледзь прыкметную снежную вярхоўку-пятлю, шморгнуць яе і чакаць, калі ахвяра пахінецца або паваліцца ў гурбу.

Гуляла сцюжа і з Нэляй на ўсім шляху-дарожцы, якая касніком плялася паміж дамоў. То абкручвала яе постаць снежным шалікам, у які ўпляла ледзяны бісер, то жменьмі кідала снег на твар. І прыліпалі крыштальныя сняжынкі на шчокі, пашчывалі, а трэшкі абагрэўшы свае кволяны крылы, расчульваліся і сцякалі ручайкамі.

Нэлю не раздражняла непагадзь. Яна ішла не спяшаючыся, раздзіраючы сабой калючыя хвалі, і думала пра жыццё, работу, пакручваючы маленькі пярсцёнак — падарунак ад чалавека, якога кахала. А вось ён... Нават і не спрабаваў яе знайсці. Але больш Нэлю займалі думкі пра дачку, якая вучыцца ў Маскве. Успомніла Алесю і ўсміхнулася...

— Вам не холадна? — пачула збоку голас. — Крочыце насустрач гэтаму ветру-забіяку так, быццам ён гарачы ды ласкавы, як у чэрвені. Нават усміхаецца, нягледзячы на тое, што сцюжа закідвае шчокі і вусны снежнымі асцюкамі. Ідзіце са спаткання?

— Авамякая справа? — раздражнёна спытала Нэля. — Які клопат? Ідзіце сваёй дарогай — дык ідзіце. Вас жа ніхто не чапае.

— Быццам бы і так. Я хацеў вас абагнаць. Ды раптам з'явілася жаданне ісці нага ў нагу і паназіраць. Сваёй паходкай, але больш усмешкай, вы мне напамнілі адну мілую дзяўчыну з далёкага-далёкага юнацтва, якую я шчыра кахаў, але абставіны былі мацнейшыя за гэта пачуццё. І, ведаеце, так цяжка стала... Можна з вамі пазнаёміцца? Вы куды шлях трымаеце?

— Як усё ў гэты час — дадому, — без усякай ахвоты адказала Нэля.

— Давайце зазірнем у кавярню. Мне нясцерпна хочацца даведацца пра вас і як мага больш. Мо, падзеліцеся добрым настроём. У вас дзень быў удалы?

— Дзень як дзень. Як і іншыя на гэтым тыдні.

Я вельмі люблю жыццё і назіраць за людзьмі.

— А мне здаецца, што гэта не так. Вы ж мяне не заўважылі...

— Дарэмна так падумалі, залётны птах. Заўважыла адразу і магу нават назваць месца, ад якога ваша стомятроўка назіранняў пачалася. Ад бара. А не звяртала ўвагі па той простаай прычыне, што з некаторага часу наогул мужчын не бачу.

— А чаму ж сталі размаўляць?

— Відаць, па той жа прычыне, што і вы. Ваша мова, манера забягаць наперад таксама тое-сёе напамнілі. У камандзіроўку прыехалі?

— На мне гэта напісана?

— Яшчэ як. Ходзіце, блытаецеся пад нагамі, нешта вынохваеце. Шукаеце якую-небудзь дурніцу, каб тая на ноч-другую прыгрэла.

— Вы псіхолаг?

— Не, я ведзьма. Бяззубая і з гарбатым носам.

А цяпер выкладвайце, што вам трэба.

— Што? Не ведаю. Мне здаецца, што і вас дзесьці сустракаў. Вы згодны зайсці вунь у тое кафэ? — сур'ёзным тонам спытаў мужчына. — Але калі я вам надакучыў, тады прабачце.

— Што ж, гэта цікава. Трэба ж высветліць, пры якіх умовах мы былі ўжо знаёмыя, у якім стагоддзі, — здзіўляючыся сваёй згодзе, прамовіла Нэля. — На ветры сапраўды некалькі няёмка... І твар не разгледзець — цемра, хоць вочы выкалі. Я зайду толькі ненадоўга. Дачка ў палове дзясятай будзе тэлефанаваць.

Яны зайшлі ў паўцёмнае сучаснае кафэ. Распрануліся. Падняліся на другі паверх. Знайшлі свабодны столік, селі.

— Што будзем піць? — спытаў спадарожнік Нэлю. — Каньяк, віно?

— Віно з шакаладам.

Неўзабаве названае віно з шакаладам, як і цыгарэты, было на сталі. Разліваючы па каліках пітво, мужчына сказаў:

— А ты такая ж прыгожая...

— І вы нічога. Як кажуць, кавалер нарасхват, — не даўшы дагаварыць чалавеку, пажартавала Нэля.

— Кінь. Стары, хворы, нікому не патрэбны. Давай лепш вып'ем, Нэля.

— Што?! Што вы казалі?

— Нэля, давай вып'ем за цябе. Няўжо ты мяне не пазнала? Зірні. Хаця пасля аварыі я і сам сябе не вельмі прызнаю.

Нэля адставіла ўбок келіх і ўчэпіста-халодным позіркам упілася ў мужчыну. Не глядзела, а свідравала яго вачыма. Божачка... Перад ёй быў Алег Зароўскі. Адзіны, любы...

Сядзіць Нэля, не варухнецца. А яе душа ўжо імчыцца па вострым каменні мінулага. Вось яна за сцяной гадоў. Не, не гадоў, а руін яе кахання, адкуль даносіцца ледзь чутнае: «Мая любая, надзень гэты пярсцёнак. На доўгую памяць...

— Нам не патрэбна дзіця. Зрабі што-небудзь. Ты ж медык... Я адзін еду за мяжу. Так трэба».

— Які дурань твой Алег. Якая прыгожая дзяўчынка. А да яго падобная. Ты схаваш яе ад бацькі? У такое загалусце сабралася. Не дурні...

Маўчыць Нэля. Не пярэчыць мінуламу. А што казаць? Хіба ж вернеш тое. Не. Толькі цягнуцца рука да цыгарэт. Хутчэй яе запаліць, хутчэй. Адна зацяжка, другая... Кашаль. Нясцерпны, дзярочы да слёз.

...Халодны вецер абпальвае мокры твар. Мароз аб'іньвае павекі. Сэрца клякоча адчайна, б'ецца ў грудзях, быццам птушка ў клетцы, як тады, у дзень іх разлукі, шукаючы рады. А з сілай здэрты з рукі пярсцёнак, той, які берагла Нэля ўсе дзевятнаццаць гадоў, ляціць у снег ды ставіць кропку на яе адзіным каханні.

19 (11)

ПЕРАКЛАД

▶ АНТАЛОГІЯ

УКРАЇНСКІ МАЙДАН

МІКОЛА ВІНГРАНОЎСКИ

Хадземце ў сад. Я пакажу вам сад.
Дзе на каленях яблынь дрэмле вецер.
А згорблены чумацкі небаспад
Высвечвае вяселькавую квецень.

Я пакажу вам слівы на сучках,
Настроміліся, падаючы моўчкі.
Сціскае груша ў жоўтых кулачках
Крутога сонца смачныя жаўточкі.

Салодка спіць у полі пад снапом
Жняня ружовашчокая — заранка.
І шэпча ціша сонным языком
Сівому саду песню-калыханку.

То кажаны. То кажановы лад
Звініць журліва ў сонных струнах ночы...
Хадземце ў сад. Я пакажу вам сад,
Яго душы нявыспаняны вочы.

У сініх нябёсах я высееў лёс,
У сініх нябёсах, любоў мая любя,
Я высееў лёс — гай з дубоў і бяроз
У сініх нябёсах з бярозы і дуба.

У сініх азёрах я высееў сны,
У сініх азёрах на дне сіняглеіным.
Я высееў сны з тваёй светлай вясны,
У сініх азёрах з вясны і лілеяў.

Той лес зашуміць, твая сны ажывуць,
І ты іх убачыш у небе й азёрах,
У сініх нябёсах і ў сініх азёрах
Табе яны з'явіцца і адплывуць.

Дубовы мой кій і нясходжаны край,
І ты ля мяне, і буслы, і бярозы,
Дарога і неба над намі, і слёзы, —
Азёры з цябе... І дарога у рай.

Уноч, апоўнач нехта ціха
Да майго Слова падышоў
І моўчкі стаў глядзець і дыхаць,
І я адчуў: так толькі ліха
Глядзіць і ходзіць — Час прыйшоў.

Прыйшоў і стаў. І ўжо нікуды
А не схаваліца, не ўцякчы,
Не загубіцца паміж людю,
А ні ў Хрысты, а ні ў Іуды,
Нікога ў свеце — Час і ты.

Прыйшоў і стаў. І я пабачыў:
У поглядзе яго сухім
Ніхто не любіць і не плача,
І не бяжыць ніхто й не скача, —
У ім — аднолькава усім.

Усім аднолькава: нам існым
І тым, што будуць, ці былі,
Гнілым балотам, рэкам чыстым,
Аблудлым словам і прачыстым —
У ім аднолькава усім!..

І я спытаў: што хочаш, Часе, —
Усё аддам табе праз край —
Юнацтва, маладосці шчасце,
І гэты міг і дзень пагаслы,
А майго Слова не чапай!

Не загубі яго, малага,
Не бі яго і не кліні,
Бо перад ім яшчэ дарога,
Яму прайсці яшчэ так многа,
Мы з ім, лічы, што не жылі!

Чакаюць нас перадсвітанні
І слёзы першых грэшных сноў,
І першы снег з усіх снягоў,
І першы бераг з берагоў,
І першае з усіх каханне!
І звар'яцелы погляд злівы,

І грукат сэрца уначы,
І белы квет, і камень сівы,
Салодкі сон асы на сліве,
І ў змроку шэрым — пугачы.

Яшчэ чакае нас трывога
За усё, чаго ў нас не было,
За усё, што радасна і доўга.
Усё ў нас з ім, — як перад Богам
Кажу табе, не адышло!..

Што гэтак прагна абдымае
У неадменнасці сваёй,
І слова сэрцам напаўняе,
І слова ў сэрца адбірае...
Маё ж
жывое — Час, пастой!..

Хоць ты ў сваёй адвечнай плыні
Нікому спуску не даеш,
А ні цару, ні сіраціне,
А ні хлапцу, а ні дзяўчыне! —
Бясмертна сееш, смертна жнеш!

І з невывольнымі вачыма
Ты ідзеш скрозь вечнасць і скрозь міг,
І цемра ззяе за плячыма,
І прад табой імгла-цямніна,
Табе ж пляваць на усё і ўсіх!

А ці салодка, ці салёна,
Усё адно — няма ці ёсць...
А тут паднебна і натхнёна! —
А тут — сам Бог — жывое Слова
Майго народу і маё!

У ім спрадвечная надзея,
Яно скрозь попель, кроў і прах,
Скрозь пыл стагоддзяў у слязах
Прабілася, жыве, зарэ,
Гарыць, як Зніч пры абразах!..

Уноч, апоўнач нехта ціха
Да майго Слова падышоў
І моўчкі стаў глядзець і дыхаць,
І я адчуў: так толькі ліха
Глядзіць і ходзіць — Час прыйшоў!..

ПЯТРО ЗАСЭНКА

У княстве траў

У княстве траў не скрозь лагода й згода —
На старасць не зважае маладосць.
І дзеўчыну, і яблыню прырода
Бывае, рана кідае ў мілосць.

А іная і чорту не згадзіцца,
І бабадур увагай абміне —
У старых дзеўках звяне, як кісліца,
Без плоду-семени да смерці дажыве.

У яблынькі патрэскаюцца губы,
Экстаз любоўны цяжка перажыць.
І дзеўчына пад яблыню з любым
Каханнем мёд схілілася адпіць.

З зялёных дзён саб'е тугу-аскому,
На суд людскі свой вынесе пагляд,
І маці, што прагоніць яе з дому,
Дзіця пакіне ў засені прысад.

І дзеўчына, і яблыня дазвання
Парушылі біблейскі завет —
Да сэрца туляць парасткі каханья,
І як дурніцы дзівяцца на свет.

У княстве траў, нібы ў старым пісанні,
Ад радасці паўкрока да бяды.
У позніх слёзах — ранняе каханне,
А позні квет б'юць рана халады.

Мой самалёт

Самалёт мой не спіць,
Сушыць крылы край ночы,
Як пчала, што ў палёт сушыць крылы як след.
Ад шалёных страцей я стаю на узбоччы,
І аб вочы мае
Трэцца вымыты свет.
Трэцца сотнямі доляў,
Мільёнамі крокаў,
Абрывае мне полы,
Цалуе,
Кляне,
Пасылае,
Вяртае,
Даруе — аж покуль
Усяго не раздорыць на часткі мяне.
Развідняецца.
Сонца кувает маркотна.
Гнуцца ў дугі блакітных небес віражы...
Пасылай мяне, часе,
У такія палёты,
Каб сягнуў да вышынь
Чалавечай Душы.

Песня маёй матулі

Твая, мама, песня ратуе ад ліха,
Ад злога ўроку
І злой гадзіны.
Пачую — і ў сэрцы маім адліга
Распціць смутку цяжкія льдзіны.

Спяваеш — раюю,
Мовіш — малітва —
Высока і чыста, нібы з «Адысеі».
Душа, як соты, твая наліта
Духмяным мёдам з садоў Арфея.

А словы — яблыкамі звясаюць,
Звысоку падаюць, коцяцца звонка.
Іх прыгубіўшы, уваскрасаю,
Як ад прычасця святой іконкай.

Каларадскія жукі

А лета зноў на украінскі лад
Гудзе пачаю ў творчым захапленні...
Гароды шчыльна туляцца да хат —
Вартуюць бульбяную суверэннасць.

На ветры ледзь хістаюцца ўбакі
Зялёнага бульбоўніку прысады.
На іх жукі... Нібы бальшавікі,
Што усё гайдаюцца на вершаліне ўлады.

У строях паласатых — проста шык!
Прылюдны секс у іх да адурэння...
Выплоджваюць пражорлівае племя
Чырвонае ад ног да галавы.

Яно абсядзе густа агарод,
Гусцей за чырвань гронак арабіны,
І будзе жэрці цела Украіны
Аж покуль... ні лісточка на развод.

Пасадзіш бульбу, а душа не рада.
Жук аглядае соткі як свае.
Ні сельсавет, ні Старшыня урада
Тым каларадам рады не дае.

Яны з'явіліся без візы і без меры
У наш гарод, у нашу сям'ю.
І зімаваць у іх тут ёсць намеры —
Вясною бульба ляжа у зямлю...

Кішаць жукамі міскі і збанкі,
Ніякай тары для атары той не хопіць.
Нібы папы з кадзіламі, жанкі
Свае прыходзі венікамі кропяць.

Жукі жууюць. Ні дня на перадах.
Жуюць, даелі поле і надзелы...
Краплю гарод і думаю пра тых,
Хто мой народ, нібы жукі, абселі.

ІВАН МАЛКОВІЧ
Музыка, што пайшла

Калі яна плялася ў косы —
чаму ты, скрыпка, знікла з воч?
І музыку пусціла босай
у спеўна-зваліваю ноч.

Ох, смыча, хіба ты не бачыў? —
на скронях снег, на сэрцы дожджэ, —
як музыка пайшла жабрачкай
у спеўна-зваліваю ноч?..

Вазьму з сабой зямлі акраец,
пайду ў сусвет сабе на страх, —
хай толькі вецер завывае
ў маіх расхрыстаных слядах...

Матуля, тата, як спытаюць,
куды ваш сын падаўся з воч —
скажыце: музыку шукае,
што босая пайшла у ноч.

Далёкае лета

Так хутка лета адышло —
што не дацягнешся рукою,
нібы туман празрысты, шкло
між летам стала і між мною;

і хай яно штось адняло
у нас з табой: дало усё ж болей —
прынамсі столькі супакою,
каб хоць не біцца ў тое шкло.

Дзіўная песенька

Разгублены і бледны малачай,
зеленалісты, росны, белачары...
Ой, заварыце мне, матуля, чаю
з карэньчыкаў духмяных малачаю.

Сінеюць жылкі на маіх руках —
чаго ж, матуля, вы ў такім адчай?
Падайце мне ў збаночку малака
з лісткаў бледназялёных малачаю.

Сваю усмешку й жылкі на руках —
вось гэта усё, што вам я пакідаю...
А вы... вы не зрываіце малачаю,
што зацвіце на досвітку ў лугах.

Пры гэтых дрэвах, гэтым ладзе
у парыванні духу ўпертых
мне б прытуліцца недзе ў садзе
і хоць бы трошачкі памерці.

Бо вершы — што? — каб і хацеў бы
у іх апець той смутак чысты,
ды струны ніжня ў запеве
парваліся б ад жалю й ціску.

Бо так самотна ведаць зрэшты
у тым касандраўскім заціску,
што ў гэтым садзе не памрэш ты
і вечных вершаў не напішаі.

Пераклаў з украінскай Эдуард Акулін

▶ ВЕРШЫ

КОЖНЫ ВЫБІРАЕ САМ

Даша КАБАКОВА

Даша — студэнтка Віцебскага ўніверсітэта. Захапляецца паэзіяй, турбуецца грамадскімі клопатамі, штудыруе медыцыну, малюе, марыць пра сваю першую кнігу — і прыгожа, сонечна, таленавіта шукае сябе ў нашым складаным свеце.

А яшчэ яна — дачка беларускага мастака Алеся Пушкіна, чым таксама вельмі ганарыцца...

Подых хмар
У брудны твар
Шэрага неба.
Мне пажар,
Мне цяжар
У сэрцы не трэба.

Хай не ў маім,
Хай у другім
Садзе рабінка
Дорыць свой пах
І кіне на дах
Цень ад галінкі.

Хоць вакол ціш,
Хоць ты маўчыш
І ахутваюць хмары,
Хай не са мной
Стануць маной
Марныя мары.

Хай не са мной
Расквітнее бядой
Дрэўца рабіны.
Лепш дробны дождж
Ды ціхая ноч,
Чым вецер няспынны.

Монолог

Бывае і на свабодзе тесна,
В последнее время всё чаще.
А чтобы сидеть было слаще,
Поставили в углу кресло
Да покрасили клетку в белый —
Раздвинули стены визуально.
Состояние экзистенциально.
Каждый выбирает сам.
А де-факто — всё те же рамки.
Если хочешь пробиться в дамки,
Пройди по законным следам
И стань ценным псом у «Грозного»,
С видом идиота серьёзного
Вещай, как ты любишь пространство
И веришь псевдоотцам!

Так было, так есть и будет;
Всегда находились люди,
Которые не гнушались методов
Любых достижения целей,
Сыто жрали, пили да пели,
Ведь им был обеспечен завтрак,
И обед, и светлое «завтра»
Под защитой крыла отцов,
Кому лизали они лицо.
На паркете не так страшна
Блокада, осада, война,
Но, как известно, в зданиях
С высокими потолками
Существуют свои сражения,
И одними лишь кулаками
И ботинками не ограничивается
Межличностная война;
И тогда в изнеможении,
Чувствуя в глотке жжение,
В ознобе дрожит страна.

Нет, я не за идеальное общество —
Идеалы рождаются после бутылки,
Наше утопическое зодчество,
Возведение воздушных замков,
Даже факторы и предпосылки
Всемирной эволюции
Не всегда приводили к прогрессу,
Но повернуться задом к лесу
И тупым молчанием выразить
протест —
Не шаг к Великой революции.

Люты 2010

Я совсем не против монархии,
Если бы в ней открыто признались!..
На заборах не рисовали бы значки
анархии,

Если б сверху не кричали
про демократию,
О которой все знают — читали! —
Но никто её так и не видел.
Состояние века: in the middle
Of nowhere, как говорят в Британии.
Речь не идет о восстании —
Такая уж наша натура:
Либо свалить за границу,
Либо стонать, но терпеть диктатуру.
В моём государстве такая позиция:
Если ты умный, то ты в оппозиции;
Ты можешь не состоять в партии,
Не быть журналистом Хартии,
Не ходить по проспекту с плакатом,
Как отец мой ходил когда-то,
А просто быть солидарным,
Разделять мою точку зрения —
Хотя бы не делом, а словом и мнением.

Я всё-таки верю свято:
В Нацию превратится
Когда-нибудь население
И сможет в потугах родиться
Обещанная свобода —
Пусть только в жизнь воплотится
Калиновского изречение:
«Не народ должен быть для власти,
А власть — для народа!»

17–18 апреля 2010

У апошнюю восень

(З Юрыя Шаўчука)

У апошнюю восень ні слова, ні ўздыху,
Апошнія песні паздэмуліся ветрам.

Развіталым агнём дагарае ўсё ліха,
І мы назіраем за ценом і светам.

Халодная непагадзь параскідала
Ўсё, што душыла нас моцна і палка.
Усё, што бурліла, мігцела, палала,
Асінавы вецер парваў на кавалкі.

Ах, Аляксандр Сяргеевіч, мілы,
Чаму ж Вы нічога нам не казалі
Пра тое, як увосень шукалі, любілі,
Пра што Вы апошнюю восень спыталі?

Галоднае мора за хмары-аблогі
Цяпло паглынула; за шэрай заслонай
Таго не прыпомніце больш,

што было тут,
Ласкавай травы не крапеце на строме.

Ідуць у апошнюю восень паэты,
Іх не вярнуць — пазачынены дзверы.
Дажджы засталіся, схаладнае лета,
Засталася любоў з неўміручаю верай.

У апошнюю восень...

6 кастрычніка 2010

Правдой на правду

По дороге тревоги беспечной
Дошли до черты.
Шаг — и мрак. Сейчас бы нам лечь на
Траву немоты,
Пару-тройку станций догнать —
И красный стоп-кран.
Но пить невозможно,
Но пить невозможно,
Но пить невозможно бросать,
Когда полон стакан.

Если вжать тормоза до упора —
Жалобный визг.
Амбиций голодных свора —
Оправданный риск.
Мы стоим, мы бежим, мы плюём,
А суть не видна...
Правдой на правду,
Правдой на правду,
Правдой на правду идём —
БУДЕТ война.

Зашкалили стрелки прибора —
Изменим закон!
Граффити-крики забора
Глокает вагон.
Мир, почётный железнодорожник,
Чинит состав,
Странных людей,
Жутких идей,
Странных идей заложник,
Меркнет, восстав.

Прелесть полезных теорий
Коверкает власть.
Боже мой, в мелочной ссоре
Не дай нам пропасть!
Помоги различить в эту осень
Тени и свет,
В риторичном, немом,
В риторичном, немом,
В риторичном, немом вопросе
Слышать ответ,

Как с загипсованных рельсов
Вбок не сойти,
Встретить своих Парацельсов
На шатком пути,
Чтобы успеть нам подправить
Трещины лет,
Что-то убрать,
Что-то убрать,
Что-то убрать и добавить,
Что-то убрать и добавить,
Что-то убрать и добавить,
В но-вый рас-свет...

Малюнак: Аўгара

ФОРУМ

22 (14)

▶ ПРЭМІІ

УРУЧЫЦЕ МЯНЕ!

Ася ПАПЛАЎСКАЯ

Калі госцем маёй аўтарскай перадачы «СучБелЛіт» на NETradio быў кніга-ды музыкараспаўсюднік, мэнэджэр беларускамоўных праектаў Алесь Мазанік, у эфір патэлефанавала слухачка. Прадставілася Ірынай і задала наступнае пытанне: «Ці ёсць у сучаснай беларускай літаратуры праект кшталту штогадовага Букера, што ўручаецца ў Расіі, а цяпер і ў іншых краінах? Ці хаця б задума такая?..» І дадала: «Для папулярызавання сучаснай беларускай літаратуры гэта было б вельмі добра!». Паколькі не адна Ірына задаецца гэтым (ці падобнага кшталту) пытаннем, прапануем нам з вамі ў ім разабрацца.

Натуральна, не сакрэт, што згаданы Ірынай Букер — адна

з самых прэстыжных літаратурных прэмій, што з 1969 года ўручалася ў Вялікабрытаніі за найлепшы англамоўны раман, а з 1992 года — і за раманы, напісаныя па-расійску (так званы «Рускі Букер»). Што да Расіі, то, акрамя «Букера», там існуюць яшчэ літаратурныя прэміі «Антыбукер», «Вялікая кніга» ды іншыя. Усе памянёныя літпрэміі — грашовыя. Гэта, бясспрэчна, і сталася прычынай іх прэстыжнасці, папулярнасці.

Перанясемца ў беларускую літаратурную прастору. У нас таксама ёсць «недзяржаўныя» літаратурныя прэміі. Але ўсе яны: а) сімвалічныя, б) для «сваіх». Тлумачу гэтыя пункты, распавядаючы пра найбольш вядомыя літаратурныя прэміі (дакладная фармулёўка: пра тыя, што на слыху).

«Гліняны Вялес» — самая першая і самая вядомая айчынная літпрэмія. Была заснаваная ў 1993 годзе сябрамі Таварыства Вольных Літаратараў. Старшыня арганізацыйнага камітэту — Алесь Аркуш. Менавіта ён гэтай прэміяй нястомна і займаецца: сам складае шорт-ліст найлепшых, на ягоны погляд,

мастацкіх кніг за мінулы год, арганізоўвае журы з прафесійных літаратараў, што маюць пэўную вагу і абіраюць пераможцу, а пасля ладзіць у родным Полацку ганаровае ўручэнне прэміі — стода Глінянага Вялеса. «У яго шырокае поле дзейнасці: пачынаючы ад падземнага свету і сканчваючы жывёлагадоўляй, але акрамя таго ён апекаваўся людзьмі культуры», — патлумачыў мне Алесь Аркуш род заняткаў міфічнага Вялеса.

«Залатая літара» — штогадовая суб'ектыўная літаратурная прэмія, якая ўручаецца пісьменнікам Адамам Глобусам за найлепшую кнігу года. Заснаваная прэмія ў 2004 годзе. «Нешматлюднае мерапрыемства традыцыйна адбываецца ў сакавіку, праводзіцца ў маленькіх кавярнях Мінска («Стары Менск», «Акварыум»), — пазначана ў Вікіпедыі. Вось такая «прэмія». Адам Глобус сам выбіраў пераможцу, пасядзелі ў кавярні, папілі піва — і разышліся. Усё задаволеныя. Акрамя акрэсленай вузкафарматнасці мерапрыемства, варта адзначыць, што «Залатую літару» можа атрымаць не толькі аўтар мастацкага твора (кнігі), але і аўтар навуковай манаграфіі (першую «Літару» атрымала Аксана Бязлепкіна за манаграфію «Разам і паасобку: Таварыства «Тутэйшыя»). Варта не забывацца толькі на адну маленькую, але істотную

дэталю: каб быць уганараваным Адамам Глобусам, трэба быць ягоным сябрам. Ці хаця б добрым прыяцелем. Памятаем: прэмія — суб'ектыўная...

«Залаты апостраф» — штогадовая прэмія літаратурна-мастацкага часопіса «Дзеяслоў». Уручаецца ў намінацыях «Проза», «Паэзія», «Дэбют». Пра публіцыстаў і крытыкаў рэдакцыя часопіса прыгожа забылася. Але я не губляю надзеі, што дажыву такі да таго дня, калі «Залаты апостраф» зможа атрымаць і брат/сястра па крытычна-публіцыстычным пыры... Абіраюць пераможцу прадстаўнікі рэдакцыйнай рады: галоўны рэдактар Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч, Эдуард Акулін ды Анатоль Івашчанка. Праўда, апошнім разам выбраць пераможцаў «дазволілася» карыстальнікам «Жывога журнала», але ўсё адно вырак выносяць згаданыя літаратары.

«Блакiтны свiн» — антыгламурная беларуская літаратурная прэмія суполкі «Літаратурнае прадмесце». Заснавальніца (правільней было б сказаць прыдумляльніца) «прэміі» — Людміла Рублеўская. Прэмія, якую складаюць 100 алоўкаў, 100 насовак (кожны год па-рознаму) уручаецца толькі сябру суполкі «ЛітПрадмесце» за (увага!) неканфармізм у мастацтве, яркія праекты цягам года... Ці ёсць у

прадстаўнікоў памянёнай суполкі неканфармісцкія закіды — для мяне асабіста пакулы пытанне адкрытае. Людміла Рублеўская лічыць, што ёсць...

Што вынікае з усяго гэтага? А тое і вынікае, пра што я пісала напачатку: сучасныя недзяржаўныя беларускія літаратурныя прэміі: а) сімвалічныя, б) цікавыя для вельмі вузкага кола (тут прыемным выключэннем з'яўляецца толькі аркушаўскі «Гліняны Вялес». Ён не для вельмі вузкага — ён проста для вузкага кола). Натуральна, такі стан рэчаў не дапаможа зрабіць сучасную беларускую літаратуру больш папулярнай, пра што так марыць Ірына...

А што трэба? Грошы, дарагія мае, грошы! На сімвалізме, як вядома, далёка не заедзеш. І не выдзеш. Да людзей. Не выйдзеш.

P.S. Сёлета Саюз беларускіх пісьменнікаў, Беларускі ПЭН-цэнтр сумесна з Літаратурным музеем імя Максіма Багдановіча абвясцілі аб заснаванні новай літаратурнай прэміі — Прэміі імя Максіма Багдановіча, якая будзе ўручацца за найлепшы дэбют года ў трох намінацыях: проза, паэзія, пераклад. Спіс прэтэндэнтаў на Прэмію за 2010 год фармуецца да 14 лютага 2011 года. Уручэнне адбудзецца ў канцы сакавіка 2011-га. Так што ў вас яшчэ ёсць магчымасць падаць свой твор на разгляд прафесійнаму журы...

▶ ВОДГУК

ВІРТУАЛЬНАЯ РЭЧАІСНАСЦЬ,

АЛЬБО ЧАКАНАЯ КНІГА

Ася ПАПЛАЎСКАЯ

Я была б шчыра ўдзячная пісьменніку Валерыю Гапееву, каб ягоная кніга «Урок першага кахання» выйшла гадоў сем таму. Тады я вучылася ў школе і спасцігала тыя інтэрнэт-тэхналогіі, пра якія досыць падрабязна, кампетэнтна (а галоўнае — зразумела і для школьнікаў, і для дарослых) піша ў сваіх апавяданнях аўтар. Аська (праграма ICQ) ды рознага кшталту форумы тады былі акурат актуальнымі, імі актыўна карысталіся ўсе мае ровеснікі. Што да сённяшніх маладзёнаў, то ў іх ужо іншыя пляцоўкі ды праграмы для стасункаў: skype, facebook, Вконтакте, блогі...

Кніга Валерыя Гапеева «Урок першага кахання» — не збор парадаў аб тым, як, з кім і дзе лепей заняцца першым каханнем. Кніга ўтрымлівае тры апавесці пра падлеткаў-аднакласнікаў (спачатку дзея адбываецца ў 10 класе, пасля — у 11-м), якія расчароўваюцца ў дарослых і адно ў адным, знаходзяць сапраўднае сяброўства, пазбаўляюцца ад комплексаў, зарабляюць першыя грошы, спасцігаюць першыя ўрокі кахання... Адным словам — сталаюць.

У цэнтры кожнай з апавесцяў ярка акрэслена псіхалагічная праблема сталення, з якой вынікае шэраг цяжкасцяў, праз якія праходзяць школьнікі.

У апавесці «Усё цудоўна, або Урок бяспечнага кахання» падлеткі судзяць дарослых за тое, што яны не давяраюць сваім дзеям, гатовыя забывацца на ўсё добрае, што ёсць у іх, пачуўшы, што іхні сын альбо дачка ў лесе з прэзерватывам: «...дастаткова толькі даведацца бацькам аб дзвюх рэчах, як мы, хвіліну назад разумныя і добрыя, ператварыліся ў разбэшчаных распутнікаў». Гэта зразумелая пазіцыя пакрыўджаных на дарослых школьнікаў, якія і думаць не думалі займацца чымсьці непрыстойным. Пазіцыя бацькоў не менш зразумелая нам: «Мы не таму на вас крычым, што думаем пра вас дрэнна. Нам проста страшна ад уяўлення, што тое дрэннае можа з вамі здарыцца».

Спрадвечная праблема, з якой сутыкаюцца дзеці: дарослыя быццам забываюцца, якімі былі самі ў маладыя гады. Многія бацькі яшчэ не тое рабілі, калі былі 16-гадовымі. Затое сваім дзеям спуску не даюць. Вельмі грунтоўна выказалася класны кіраўнік Вольга Фёдараўна: «...Калі мне было шаснаццаць, быў і ў мяне такі выпадак. Пачула я ад маці далёка не самыя прыгожыя словы пра сябе. Без прычыны. Без падстаў. І так я абуралася... Як і вы сёння. І вось у мяне сёння дачушка дзесяцігадовая. Цяпер я разумею сваю маці... І я прабачыла ёй цалкам тую сваю крыўду». Ці не слушныя словы? Немагчыма зразумець матывы дзеянняў іншага чалавека, нават самага блзкага, пакуль не апынешся на ягоным месцы.

Яшчэ адна заўжды актуальная праблема, акрэслена Валерыем Гапеевым: чаму маладое пакаленне абвінавачваюць у разбэшчанасці тыя, хто выпускае прадукцыю, што прапагандуе шкодныя звычкі, гвалт, парнаграфію? «Дык чаму нас абвінавачваюць у тым, што мы глядзім, гуляем, чуюм? Можна, нам аслепнуць, аглухнуць і насы пазаклейваць?» — слухна абуралася 10-класнік Сяргей. Спрэчкі такога кшталту — вечныя. Яны будуць актуальныя, пакуль будуць запатрабаваныя прадукты масавага спажывання для «разгрузкі» мазгоў, якія часта нічым асабліва і не абцяжараныя...

У апавесці «Лёшкава каханне, або Віртуальнае дрэва рэальнасці» пісьменнік, акрамя асабліва вясцяў стасавання ў інтэрнэце, на прыкладзе 10-класніка Лёшкі паказвае мэтанакіраваную мо-

ладзь, якая замест бясконца гулянак-бадзянняў з сябрамі зарабляе грошы. Лёшка праграмуе. Хлопец настолькі пагрузіўся ў віртуал, што развучыўся нармальна стасавацца з жывымі людзьмі. Аднакласнік Юрыс вырашае «дапамагчы» сябру: ён рэгіструецца на форуме пад нікам Ксенка і просіць у Лёшкі парады па заробку ў Сеціве. «Ну вось, добрае зрабіў. Зазірне Лёшка — яму будзе прыемна... А там, глядзіш, прывыкне да размоў з дзяўчытамі. То можна будзе перайначыць хлопца!» — вырашае Юрыс. Як тое звычайна бывае, Лёшка ў тую віртуальную Ксенку закахаўся... Прызнанню сябра, што няма ніякае Ксенкі, што яна — гэта ён, Юрыс, хлопец не верыць, яму цяжка аддзяліць віртуальнае ад сапраўднага, жывога.

Аповесць «Першы боль, або Доказ закона прыгажосці» — пра сталенняў Кацярыну ды Юрыя, які хочацца спазнаць першую блізкасць. Кацярына, як і герой апавесці «Лёшкава каханне», зарабляе грошы. Калі Лёшка праграмуе, то Каця вырошчвае гародніну на продаж. Праўда, мяне штось не верыцца, што на гурках ды памідорах можна зарабіць, каб з ног да галавы апрануць матулю, якая з жаніхом з'язджае на мора, ды яшчэ з сабой грошай даць...

Юрый — сын забяспечаных бацькоў, начытаны не па гадах юнак, якому нецікава са сваімі аднагодкамі: сам сябе ён лічыць вышэйшым за іх па разумовым развіцці. Адно турбуе Юру: яму 17, а ён нават не палаваўся...

Зноўку Валерыя Гапееў скарыстоўвае прыём маскі, што так распаўсюджаны ў Сеціве: Кацярына рэгіструецца на форуме пад нікам Мэнэджэр ды распачынае дэрскую гульні: яна хоча даказаць Юрыю, што варта яго. Атрымалася. Даказала. Аднакова лёс зводзіць Юру з жывой Кацярынай, якая даглядае за ім,

пакуль той хварэе (бацькі з'ехалі на працу ў Эміраты). Кацярына спадабалася Юрыю. Паміж імі адбываецца першая блізкасць. І тут у хлопца ўключаецца халодны разлік: «Хто яна? Звычайны чалавек, я лёс — лёс яе маці... Да таго ж, Кацярыну ён ужо спазнаў, а вось Мэнэджэр застаецца загадкай. Цікава разгадаць, праўда?.. Знаёмая нам псіхалогія мужчыны-паляўнічага».

Фінал нярадасны: Кацярына ўжо сабралася раскрасіцца, як атрымлівае ад Юрыя СМС цынічна-халоднага змесціва: «Каця, мы — дарослыя людзі, мы атрымалі цудоўны ўрок... На гэтым кропка... Ніякіх наступстваў. Калі што — не ўмешвай мяне». Як на мяне, дык вельмі жыццёва. Мы мусім прайсці праз шэраг страт і расчараванняў, каб навучыцца больш абачліва ставіцца да людзей, нам неабходна часам пачувацца адзінокамі і ўсімі пакінутымі, каб не думаць, што мы — пупы сусвету і цаніць тых, хто побач, неабходна занурыцца ў віртуал, каб больш цаніць і берагчы жыццё рэальнае. Адным словам — каб пасталець.

Герой апавесці Валерыя Гапеева падаюцца занадта ідэальнымі: яны працуюць з 10 класа, яны начытаны і адукаваныя, яны ведаюць, чым хочучь займацца і кім хочучь стаць. Дасціпныя, вострыя на язык, сябе ў крыўду не дадуць і за сябра пры выпадку пастаяць. Вельмі хацелася б, каб такімі былі нашыя школьнікі. Тады — глядзіш — і зажылі б па-іншаму...

Я абавязкова дам прачытаць гэту кнігу маім будучым дзецям. І зусім неістотна, што да таго часу гістарычны кантэкст стане неактуальным. Валерыя Гапееў таленавіта і поўна раскрыў падлеткавыя праблемы, праз якія прайшлі дзеці, з якімі сутыкнуцца нашыя дзеці. Пісьменнік нязмушана, проста мовай, без дыдактычных нотак паказаў псіхалогію як дарослых, так і школьнікаў.

▶ АГЛЯД

«ДЛЯ ЛІРЫКІ НАДТА МНОГА КРЫВІ»

(СОРАК ДЗЯВЯТЫ «ДЗЕЯСЛОЎ»)

ЛЕГАЛ

Калі глядзіш на парадкавы нумар часопіса, не пакідае адчуванне яго блізкага юбілею. Напраўду — на носе пяцідзiesiąты. А здаецца, гэта было зусім нядаўна: і планы, і задумы, і падрыхтоўка, і рэдагаванне — і нарэшце першы нумар «Дзеяслова», які чытачы вырывалі ледзь не з рук, а самі літаратары і аўтары хадзілі з ім напаканна па фэа тады яшчэ пісьменніцкага Дома літаратара на сваім чарговым творчым сходзе...

Нумар той, безумоўна, быў адмысловы: Н. Гілевіч, Я. Брыль, А. Разанаў, У. Някляеў, С. Алексіевіч, А. Пісьмянкоў, А. Федарэнка, Ю. Станкевіч, А. Кудравец, А. Асташонак, С. Дубавец, А. Сідарэвіч, Л. Рублеўская, І. Шаўлякова... Ва ўступным «Слове ад «Дзеяслова» рэдакцыя пісала: ««Беларусь, твой народ дачакаецца...» — гэтыя словы з аптымістычнага чатырохрадкоўя Максіма Багдановіча ўсё часцей сімвалічна і пагрозьліва-перасьцерагална абрываюцца на першым радку. Пісьменнікі, якія цяга сядзелі — абы іх не чапалі — у сваіх літаратурна-мастацкіх выданнях і сваім пісьменніцкім ДOME, ужэ дачакаліся... Холдын пад назовам «саюзная дзяржава» — рэальная перспектыва і для ўсіх беларусаў. Няўжо ж беларусы настолькі безапаможныя гаспадары, што гатовыя перасяліцца з уласнага дому ў інтэрнат для «брацкіх» народаў, аддаць уласную сядзібу ў новы «калгас», страціць дзяржаўнасць дзеля ўяўна абяцаных таннага «энергасьбітаў»?.. Ці знойдзецца сёння на Беларусі хоць адзін здаровы чалавек, які адказа на гэтыя пытанні станоўча?.. Не, нам жыць у незалежнай, суверэннай Беларусі. Нам непатрэбныя ніякія «холдынгі» ды «саюзныя дзяржавы». Нам непатрэбныя гаспадары над намі, якія будуць дыктаваць, што і як рабіць — што друкаваць, што пісаць, як пісаць і пра каго пісаць. Мы хочам быць самастойнымі і мы будзем такімі! На пачатку было Слова? Так, але за словам была Дзея! Дык ня будзем жа чакаць, будзем дзейнічаць!».

Зразумела, што прасцей было пісаць падобныя словавароты, — складаней і цяжэй ствараць і рэалізоўваць гэтыя планы. Тым больш, што ад пачатку заснавання рэдакцыі часопіса як была, так і па сёння застаецца нешматлікай і па сутнасці «хатняй». Можна гэта і добра. Няма вялікіх сварак і разбоек, а набалелыя пытанні вырашаюцца калегіяльна і па-таварыску. Спадзяюся, што і юбілейны нумар часопіса прыдасца яе новым і сталым чытачам адмысловымі творами і шырокай панарамай беларускіх рэалій. Але наўмысна яшчэ

раз вярнуся да першага нумара «Дзеяслова». Якраз на яго старонках ужо тады апальны паэт Уладзімір Някляеў друкуе напісаную ім у Польшчы выдатную паэму «Паланэз», з узятымі рэдакцыяй для вынаскі радкамі: «Радзіма сталася таварам! // Як на такой Радзіме жыць?..». І вось жа так атрымалася, што сёння паэт апынуўся ў яшчэ большай апале — ён агулам, як у вядомыя сталінскія часы, пасаджаны за кратаы. І цяпер яго словы з той паэмы 2002 года гучаць як прарочыя:

Вы — беларусы? Хто такія?
Ёсць Польшча,
Жмудзь,
Літва,
Расія —
Як вы ўшчаміліся сярод?
Адкуль зьявіліся? З балот?
З чаго зьяліліся? З туманаў?..
Такіх падмен,
Такіх падманаў
Ня ведаў ні адзін народ.
І што цяпер? Хай так і будзе,
Абы нягорш? Вы што за людзі:
Вам звацца хочацца людзьмі,
Ці імі быць,
Ці біцца ў грудзі —
Ці ўстаць за крэўны край грудзьмі?

Сваім учынкам паэт, здаецца, зняў гэтыя набалелыя пытанні. Найперш для сябе самога. Але для большасці, на жаль, яны ўсё яшчэ актуальныя. Тым жа, хто паразумеўся з творцам, застаецца толькі прыкладваць магчымыя высілкі для вызвалення паэта з астрогу. Самому ж Уладзіміру Пракопавічу хочацца пажадаць словамі Таўлая «нілаваць вершамі кратаы», а нязломнасцю духу быць прыкладам і мацаваць веру ў тых, хто яшчэ хоча «людзьмі звацца».

Цяпер што да перад'юбілейнага (49) нумара часопіса. На мой погляд, найбольшай удачай не толькі апошніх нумароў часопіса, але і ўсяго года з'яўляецца раман Людмілы Рублеўскай «Сутарэнні Ромула». Нават тыя мае суб'ектыўныя заўвагі, якія

выказваў у папярэдніх аглядах і мог бы дадаць у гэтым (да прыкладу, папрокі пісьменніцы ў парнаграфіі некаторых аўтараў, пры гэтым поруч, пад сурдзінку, выдаючы самой «небяспечныя» пасажы на гэтую ж тэму), ніякім чынам не зацэняць літаратурную адмысловасць твора таленавітай пісьменніцы. Жанр фэнтэзі апраўданы ёю напоўніцу, вобразы і характары выпісаны нязмушана і запамінальна, не кажучы ўжо пра інтрыгу і востры сюжэт рамана ў цэлым. Аказваецца, што два варагуючыя кланы — Варановічаў і Вяжэвічаў — гэта выхадцы аднаго роду, браты па крыві. І вось якія высновы робяцца адным з герояў, калі ён даведваецца пра гэта, прачытаўшы старажытны вязь на пергаменце тэстаменту: «Братняя кроў... — прашаптаў Даніла, не адплюшчваючы воч. — Божа мой, колькі мы адзін аднаму пралілі тое братняе крыві... Уся Беларусь залітая. Колькі маны. Колькі дарэмнай нянавісці. Здрады. Дурасці». І ўжо зусім рэалістычна прачытаецца канец рамана, дзе «ўнутраны аўтар гэтай гісторыі» «іранічны, шалёна-вясёлы, адчайны беларускі пісьменнік, не патрэбны масаваму чытачу» Вячка пытаецца: «Ну, чым жа зварышыць гэтую эпалею? — падумаў. — Вось што, скажыце мне, спадар Даніла, як у рамана Булгакава гаворыць майстар Понцію Пілату: «Свабодны!»

Корб-Варановіч сур'ёзна паглядзеў на аўтара і без ценю іроніі прамовіў адведзеную рэпліку:

— Свабодны!
— І вы таксама! Жыве Беларусь!

Раманіст падняў руку ў развітальным жэсце і выскачыў за дзверы палаты нумар шэсць, паспеўшы ў апошні момант размінуцца з каталкай, на якой везлі чарговага скалечанага незалежным жыццём беларускага індывіда ў абдоймы самай бясплатнай у свеце медыцыны». Усе грамадзянскія і літаратурныя сімвалы і намёкі тут вызначаюцца

актуальнымі. Мяркую, што некаторыя гэты твор будзе ўключаны ў хрэстаматы для старшакласнікаў і ў навучальныя праграмы для студэнтаў ВНУ.

Цікавымі і нечым блізкімі да асноўнай ідэі рамана Л. Рублеўскай — адраджэнскай і нацыянальна-гістарычнай тэматыкі — і тры кароткія апаведы Анатоля Івашчанкі, але яны найперш вызначаюцца выразнай сучаснай псіхалагічнасцю і ўнутранымі аўтарскімі адсыламі да душы і духоўнасці. Асабліва пранікся я — мажліва з прычыны нечаканасці знаёмства — лірычнай прозай Алеся Тварановіча «Бабіна лета» (паэма Берліна) і Рыгора Сітніцы «Ой, хадзем жа мы...» (калядная паэма ў прозе). Нейк нічым асабліва не зачэпілі кароткія апаведы-запісы Паліны Качатковай. Выдрукаваны ў часопісе фарс у двух дзеях Уладзіслава Ахроменкі і Максіма Клімковіча «Русалка Камсамольскага возера» — своеасабліва сцэнічная пародыя на сталічную беларускую рэчаіснасць. Не зважаючы на рэмаркі, рэч чытэльная, займаючая, вясёлая, месцамі парадаксальная.

Парадаваў сваім маладым паэтычным духам адзін з асакалаў нашай паэзіі Генадзь Бураўкін. У нізцы вершаў знакага паэта ёсць і традыцыйная грамадзянская лірыка, і праявы паэзіі чыстай красы («лісце ў лесе скача басанож»), і... гімн каханню («Але і, // Збалелы дазвання, // Сабі і табе не схлуцу, // Што нават руіны каханья // Маю саграваюць душу»). Словам:

Паэтам не спіцца на панскім кіліме.
Яны не бываюць ніколі былымі.
Яны не старэюць,
Не паміраюць —
Яны,
Як высокія зоркі,
Згараюць...

Астатнія вершаваныя публікацыі — адносныя, альбо, як кажуць, на аматара. Асабліва крыўдна за таленавітую Аксану Данільчык, у якой цудоўныя творы перамяжоўваюцца з даволі пасрэднымі. Зрэшты, мажліва, гэты пасаж з яе верша гаворыць пра тое, чаго я не дачуў у іншых яе радках і высновах:

гэта крапіва ведае як жыць
гэта крапіва ведае як выжываць
крапіва што вучыць мяне трыванню

Шчыра кажучы, ад вершаў Юрася Шамецькі і Віктара Вабішчэвіча я большага і не чакаў, у адрозненне ад вядомага празаіка Сяргея Балахонава, які заўважае старажыць, але ў паэзіі так нічым і не здзівіў мяне.

Парадавалі сваёй творчай неардынарнасцю дэбютанты часопіса: Рыта Трайкевіч (менавіта яе радок я скарыстаў для назву гэтага артыкула), якая выступіла з падборкай вершаў («Між астатніх пагроз нетрывалага часу // мне скалечыла лёс «беларуская

кляса», // і збываюцца белачырвоныя сны // ў дні вялікай айчыннай ідэйнай вайны») і Алесі Іваньковай з невялікім аповедам «Чырвоная паліто» з суіцыйнай медытацыяй, якая ажыўляецца прыстойным стылем пісьма. Безумоўна, варта адзначыць публікацыі з раздзела «Архівы і спадчына», прынамсі, заканчэнне «абрысаў няспраўджаных вершаў» Уладзіміра Марука і спробу эпісталаярнай споведзі Алеся Асташонка «Помнік», якая пралівае святло на трагічнасць нядоўгага жыцця таленавітага пісьменніка.

Гэтым разам падаліся вельмі ўдалымі пераклады з Рышарда Капусьцінскага (эсэ «Майстэрства рэпарцёра», пераклад Р. Серыкава) і з Сільвіі Плат (нізка апошніх вершаў, пераклад В. Гапеевай). Праўда, як на маю думку, выбар твораў вядомай паэтэсы мог быць і трохі іншым, больш адмысловым, скажам, з перакладамі такіх вершаў, як «Праз возера», «Словы», «За мяжой»...

Вельмі дарэчная і своечасовая, калі не запозненая, публікацыя артыкула Эдуарда Дубянецкага «Хаатычна-фрагментарная культура: шлях у бездань або падмурак росвіту», ідэі якога я ў асноўным падзяляю. Калі што і зніжае энергетыку філасофска-культуралагічнага тэксту, то гэта самааўтары некаторых ідэй і хаджэнне па коле (я хачу сказаць, што артыкул нічога не згубіў бы, калі б быў аўтарам самакрытычна і ўдумліва перачытаны і сям-там скароцаны). А сама тэма і пасыл гаворкі даўно наспелі, таму хацелася б, каб вакол іх неадкладна завязалася шчырая, цікавая ва ўсіх аспектах і карысная для нашай сучаснай літаратуры палеміка. Прыцягнуць паўную ўвагу чытачоў і публікацыі «літаратрыкіх благаслаўленняў» (рэкамендацый) для ўступлення ў пісьменніцкі саюз, сабраныя Сяргеем Шапранам, і чарговая гутарка Андрэя Масквіна з таленавітай паэткай Вікай Трэнас, і «зацемкі з натур» Раісы Крывальцэвіч, і «згадкі пра старэйшага сябра» (Г. Кісялёва) Аляксея Каўкі, і «рознапалярны розгалас» ды своестаўленне чытачоў і экспэртаў да гістарычнай трылогіі Васіля Якавенкі «Пакутны век». Завяршае публікацыі часопіса рубрыка «Дзеяпіс» пра новыя кніжныя выданні.

Нельга не заўважыць, што ступіўшы на парог дзеяслоўнага юбілею — і рэдактары, і выдаўцы, і чытачы — поўныя творчага аптымізму ды мастацкіх ілюзій адносна далейшага літаратурнага росквіту нацыянальнага краснага пісьменства, што абсалютна магчыма, а ўпадаючы ў экспрэсіўную крайнасць, скажам, проста непазбежна. Між іншым, апошнія скрушныя падзеі ў краіне гэтага майго доваду не абвяргаюць, як некаму, у тым ліку і ва ўладзе хацелася б, а наадварот, як мне падаецца, — прыспешваюць.

▼ ПАЛІЦА

**Андрасюк Міхась. Вуліца
Добрай Надзеі: апавяданні.
— Мінск: Медысонт, 2010.
— 304 с. — (Бібліятэка Саюза
беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка»;
вып. 7.)**

Вядомы на Беласточчыне празаік і паэт, лаўрэат прэміі «Залаты апостраф» за 2009 год, супрацоўнік «Радыё Рацыя» Міхась Андрасюк нарэшце «мае кнігу» і на Беларусі. Чытачы «Дзеяслова» добра знаёмыя з творчасцю славянскага аўтара, але гэты зборнік будзе і для іх прыемным сюрпрызам. Бо гэта будзе падарожжа ў малазнаёмыя нам (хоць і блізкія) белавежскія, пушчанскія вёсачкі і мястэчкі, населеныя каларытнымі асобамі, якіх Міхась Андрасюк апісвае з асаблівай любоўю, а таксама лірычнай іроніяй і дасціпнасцю.

**Багданава Галіна.
Сакрамэнта: апавяданні,
аповесці. — Мінск: Медысонт,
2010. — 308 с. — (Бібліятэка
Саюза беларускіх
пісьменнікаў «Кнігарня
пісьменніка»; вып. 9.)**

Галіна Багданава чакала гэтую кнігу доўгіх шаснаццаць гадоў. Так, менавіта ў 1994 годзе выйшла яе апошняя кніга «Дом іхняе мары». У гэта цяжка паверыць, але гэта ёсць сапраўдная трагедыя літаратараў пакалення Г. Багданавай, якім цяпер зусім няшмат гадоў — каля 50, і якіх «рыначная эканоміка» і «дзяржаўная

палітыка» пазбавілі сваіх чытачоў... Новая кніга Галіны Багданавай, якая цяпер выступае пад псеўданімам Галіна (друкавалася таксама як Галіна Ланеўская) — «шчырая споведзь перад сабою і перад чытачом пра наш час, пра вечныя пераўтварэнні каханна ў жыцці і вобразным свеце мастацтва».

**Бічэль Данута. Мост святога
Францішка: успаміны.
— Мінск: Медысонт, 2010.
— 290 с. — (Бібліятэка Саюза
беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка»;
вып. 8.)**

Папярэдняю кнігу Дануты Бічэль з дзіўным назовам «Хадзі на мой голас» (2008, Гародня-Вроцлаў) паспелі ўжо ацаніць і палюбіць чытачы. «Мост святога Францішка» — своеасаблівы працяг гэтага зборніка. Аснову кнігі

склалі згадкі пра людзей найраднайшых для Дануты Бічэль. Гэта кніга пра каханне і сяброўства, пра любоў да Бацькаўшчыны і людзей «духоўна прыгожых, якія жылі для саміх сябе, для сваіх блізкіх і для Радзімы, — у тым сэнсе, як яны разумеюць паняцце Радзімы»...

**Гілевіч Ніл. Дзверы ў
гісторыю: сатыра і гумар.
— Мінск, 2010. — 64 с.**

Назву кнізе далі наступныя дасціпныя радкі:
*Дзверы ў гісторыю вузкія вельмі,
Цяжка праходзяць і людзі, і шэльмы,
Дзверы ж адтуль — шырэй за вароты:
Вылеціш вон — і не ўспомняць хто ты.*

Вядома, гэта не першая кніга сатыры і гумару народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча. За шэсцьдзесят гадоў жыцця ў літаратуры ён выдаў больш за дзесяць такіх кніг, у тым ліку «Званковы валет», «Як я вучыўся жыць», «Сказ пра Лысую гару», «Ачмурэнне» і інш. У новую кнігу ўвайшлі сатырычныя вершы і эпіграмы, напісаныя з 1995 па 2010 год. Напрыканцы зборніка — гумарыстычныя сяброўскія пасланні ды жарты.

**Зуёнак Васіль. Выбраныя
творы. Уклад., камент.
аўтара; прадм. Н. Заяц.
— Мінск: Кнігазбор, 2010.
— 512 с.**

У пяцьдзесят пяты том «Кнігазбору» увайшлі выбраныя творы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы Васіля Зуёнка — вер-

шы, паэма «Маўчанне травы» (адна з пяці паэм кнігі «Пяцірэчча»), а таксама праявілі элегіі, эсэ, эцюды і літаратурна-крытычныя артыкулы. «Гаспадар паэтычнай Сялібы» — так назвала сваю прадмову да зборніка Наталля Заяц. Дык адгукнемся ж на яе і аўтара кнігі запрашэнне «судакрануцца з багатым набыткам гэтай Сялібы» і акупемся ў найбагацейшы паэтычны свет Паэта Васіля Зуёнка!

**Залоска Юрась. Праўда як
рэлігія: гутаркі з Васілём
Быкавым. — Мінск:
Медысонт, 2010. — 192 с. —
(Бібліятэка Саюза беларускіх
пісьменнікаў «Кнігарня
пісьменніка»; вып. 6.)**

Рыгор Барадулін назваў у свой час Васіля Быкава Праарокам... Гутаркі журналіста і літаратара Юрася Залоскі з народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым адбыліся ў сярэдзіне 90-х гадоў мінулага стагоддзя, але чытаюцца гэтак, нібыта не прайшло з таго часу 15 гадоў... Усё, пра што гаворыць Васіль Уладзіміравіч, якія «дыягназы» ставіць тагачаснаму ладу і як прагназуе будучыню — быццам прамоўленае сёння. Гэта, як сказана ў анатацыі, «нацыянальная споведзь «песіміста ў адносінах да пакалення свайго веку» і валадара беларускай нацыянальнай ідэалогіі будучыні — вялікага літаратара, мастацтвазнаўцы, філосафа, палітыка, грамадзяніна і прарока».

**Кандрацюк Ганна. Дзядоўскае
турнэ з Анатолям С.
— Беласток: Праграмная
рада тыднёвіка «Ніва», 2010.
— 116 с.**

Кніга журналісткі тыднёвіка «Ніва» (Беласток, Польшча) Ганны Кандрацюк-Свярубскай — гэта расповед пра падарожжа на Беларусь, на радзіму паэта Анатоля Сыса ў вёску Гарошкаў у Рэчыцкім раёне, дзе адзначалася ягонае 50-годдзе, якое яна разам з паэткай Мірай Лукшай здзейсніла летась. Кніга насычаная ўспамінамі пра сустрэчы з Анатолям Сысам, уражаннямі ад наведвання Беларусі — а вандроўніцы пабывалі яшчэ і ў Гародні, Мінску, Жыровічах, дзе сустракаліся з вядомымі на Беларусі людзьмі, сябрамі Анатоля і тымі, хто яго ведаў. Кніга багатая ілюстраваная фотаздымкамі, большасць з якіх друкуецца ўпершыню.

▶ КОНКУРС

ЛЕПШАЯ ДРУГАЯ...

Паважаныя паэты і празаікі!

Шаноўныя аўтары, хто ўжо апублікаваў дэбютныя зборнікі!

Саюз беларускіх пісьменнікаў абвясчае Конкурс на лепшы рукапіс другой кнігі і ласкава запрашае дасылаць-перадаваць на суд нашага журы свае паэтычныя ці празаічныя зборнікі — на наступныя адрасы:

220012, Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, д. 31, пак. 906;
e-mail: ubw.office@gmail.com.

Чаму менавіта Конкурс другой кнігі? Як сведчыць беларуская выдавецкая ды і быццёвая практыка, менавіта ў стварэнні і выданні другой кнігі літаратары маюць найбольшыя праблемы і клопат.

Удзел у Конкурсе могуць браць аўтары і аўтаркі розных мастацкіх кірункаў і стыляў.

Перавага аддаецца літаратурнай моладзі.

Пераможца Конкурса атрымае адпаведны падарунак — бясплатнае выданне яго кнігі!

Сакратарыят СБП

▶ ПРЭМІЯ

ЛІТАРАТУРНАЯ ПРЭМІЯ
ІМЯ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

У дзень народзінаў Максіма Багдановіча Саюз беларускіх пісьменнікаў, Беларускі ПЭН-цэнтр і Літаратурны музей імя Максіма Багдановіча абвясцілі пра заснаванне літаратурнай прэміі. Яна будзе ўручацца за найлепшы дэбют года ў трох намінацыях: паэзія, проза і пераклад.

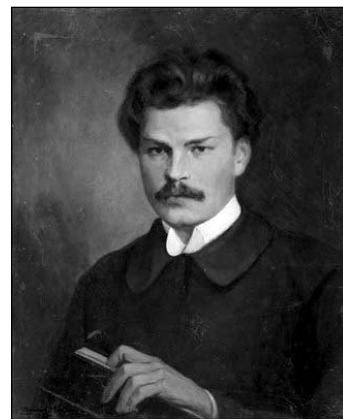
«Да намінантаў Прэміі імя Максіма Багдановіча ёсць абавязковыя ўмовы, — кажа сябра журы, пісьменнік Уладзімір Арлоў. — Твор мае быць напісаны па-беларуску, аўтар на момант вылучэння мусіць мець не больш за 35 поўных гадоў».

Да разгляду журы прымае дэбютныя кнігі аўтараў, якія выйшлі цягам года. Могуць разглядацца і грунтоўныя публікацыі ў літаратурных часопісах (раман, аповесць, вялікі перакладны твор).

Спіс прэтэндэнтаў на Прэмію імя Максіма Багдановіча за 2010 год фармуецца да 14 лютага 2011 года.

Уручэнне адбудзецца напрыканцы сакавіка 2011 года.

Вылучэнні ад выдавецтваў і аўтараў з пазнакай «Прэмія імя Максіма Багдановіча» можна дасылаць на наступны адрасы:

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»: вул. Кузьмы Чорнага, д. 31, пак. 906, Мінск, 220012
E-mail: ubw.office@gmail.com

220050, а/с 218, Мінск.
E-mail: pen@vessobel.by.